

Civilnodruštvo.hr

Jesen 2007.

SADRŽAJ

[Uvodnik](#)

/ Cvjetana Plavša-Matić /

[Sva ljudska prava za sve!](#)

/ Tin Gazivoda /

[Što –još uvijek – hoće te žene?](#)

/ Vesna Kesić /

[Od grijeha, bolesti i zločina do sve veće prihvaćenosti](#)

/ Gordana Bosanac /

[Oslobođenje ljudske i neljudske životinje](#)

/ Suzana Marjanić /

[Zaokret u percepciji: od milosrđa prema svjedočenju](#)

/ Jasmina Papa /

[Pitate? Odgovaramo](#)

/ Maja Magdić Hanžek /

[Je li kršenje dječjih prava u porastu?](#)

/ Gordana Buljan-Flander /

[Zemlja treba ekološko obaćenje](#)

/ Tihana Belužić /

[Novosti u izdavastvu](#)

/ Ruža Beljan /

[Pojmovnik civilnoga društva: Udruge](#)

/ Srđan Dvornik /

[Stota obljetnica izviđačkog pokreta](#)

/ Lana Hristov /

[Sa svih strana](#)

Građanski aktivizam za ljudska prava

Sva ljudska prava za sve!

Građanski aktivizam za ljudska prava bitno se razlikuje od volonterskog angažmana na području humanitarnog rada, davanju socijalnih usluga ili pak na zagovaranju pojedinih interesa određene struke ili skupine građana. Građanski aktivizam za ljudska prava podrazumijeva spremnost na dosljedno zagovaranje određenih načela u različitim uvjetima – katkad nasuprot režimu, tj. vlasti, a katkad i protiv volje većine građana.

Piše: Tin Gazivoda, ravnatelj Centra za ljudska prava, Zagreb

Čuvena Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima UN-a od 10. prosinca 1948. kazuje nam kako su ljudska prava urođena, nedjeljiva, neutuđiva i univerzalna. Ured Visoke povjerenice UN-a za ljudska prava do krajnosti izvodi ta prava u često korištenom sloganu „Sva ljudska prava za sve“.

No gotovo šezdeset godina nakon potpisivanja Univerzalne deklaracije milijunima ljudi diljem svijeta krše se najosnovnija ljudska prava, a vrlo je mali broj ljudi koji uživaju baš sva ljudska prava. Građanski aktivizam za ljudska prava počinje u onom trenutku kada određeni pojedinac/ka ili grupa shvate da su isključeni iz mogućnosti uživanja u nekim (ili čak svim) proklamiranim ljudskim pravima, te se odluče početi boriti za svoja prava. Unatoč tomu što će mnogi mirovni aktivisti/kinje kritički reagirati na samu upotrebu riječi borba, već i površni osvrt na povijest građanskog aktivizma na području ljudskih prava pokazuje kako je borba prečesto najprikladnija riječ.¹

U ovom članku nije moguće istaknuti najznačajnije mislioce koje su u proteklih nekoliko stoljeća na različite načine promišljali o ljudskim pravima, a dijelom i o građanskom aktivizmu za ljudska prava. No kako bismo dobili makar letimičan uvid u područje građanskog aktivizma za ljudska prava važno je istaknuti nekoliko povijesnih primjera ovakvog aktivizma. U jeku borbe za američku nezavisnost „očevi utemeljitelji“ (eng. *Founding fathers*) napisali su čuveni registar građanskih prava (eng. *Bill of Rights*). U Francuskoj su se pripadnici srednjeg staleža godinama borili kako bi 17. lipnja 1789. održali svoju konstituirajuću skupštinu, te uskoro potom donijeli

¹ Koristeći termin "borba" nipošto ne želim opravdati korištenje nasilja radi ostvarenja određenih ciljeva nego upozoravam na činjenicu da katkad nije bilo moguće ostvariti svoja prava bez upornosti, hrabrosti ali i spremnosti da se uđe u određene konfrontacije. Dakako, većina konkretnih primjera te borbe upozorila bi i na opasnost svjesnog i ciljanog korištenja nasilja, te uvijek prisutnu opasnost od začeca "spirale nasilja".

Deklaraciju o pravima čovjeka i građanina. U sjeni revolucionarnog zamaha francuske buržoazije, dvije je godine poslije Olympe de Gauges napisala Deklaraciju o pravima žene i građanke (1791.). Nakon industrijske revolucije koja se velikom brzinom proširila zemljama "Zapada", godine 1886. u Chicagu radnici tekstilne industrije organiziraju veliki štrajk koji označava početak borbe za radnička i socijalna prava.

Značajniji zamah građanskog aktivizma za ljudska prava događa se tek nakon stravičnih zločina Drugoga svjetskog rata i poklika "nikad više" (engl. *Never Again*), u tom se razdoblju donosi Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, a uskoro potom počinju se razvijati razni međunarodni i regionalni mehanizmi za ljudska prava te se postupno javljaju i organizacije civilnoga društva za ljudska prava.

Značajan zamah građanskog aktivizma počinje nakon Drugoga svjetskog rata

Šezdesetih godina prošloga stoljeća "civil rights movement" (pokret za građanska prava) omogućuje američkim Crncima da ostvare svoje biračko pravo, koriste javni prijevoz, te da makar na deklarativnoj razini imaju sva ostala prava kao i drugi građani/ke SAD-a. Učestale racije u baru Stonewall Inn u New Yorku, dovode do pobune skupine LGBT osoba 28. lipnja 1969.² Ovim događajem počinje postupni napredak na području priznavanja prava seksualnim i rodnim manjima, a potkraj 1960-ih javlja se novi val feminizma koji u prvi plan stavlja ulogu samih žena u uspostavi stvarne rodne ravnopravnosti.³ Uskoro potom jača svijest o važnosti prava na zdrav okoliš, prava osoba s invaliditetom, prava djece kao i prava mladih, te se dodatno širi krug društvenih skupina koje zahtijevaju svoja ljudska prava.

Kada se građanski aktivizam za ljudska prava gleda iz povijesne perspektive, nema nikakve dvojbe da postupno sve veći broj pojedinaca i društvenih skupina uživa u sve većem broju prava. Unatoč tomu, u tom se razdoblju nastavljaju kršiti najosnovnija ljudska prava diljem svijeta, a naznačeni su pomaci ipak prvenstveno vezani za područje "zapadnog svijeta". Dok su mnoge države u "istočnom svijetu" isticale važnost zaštite socijalnih i ekonomskih prava, u nerazvijenim su zemljama ideali ljudskih prava prečesto zvučali kao neka vrsta teorijskih zabava bogatih. Navedeni povijesni primjeri građanskog aktivizma za ljudska prava istovremeno ukazuju i na činjenicu da su spomenuti pokreti bili prvenstveno usmjereni ka ostvarenju jednakih prava za "sebe", tj. za "svoju" društvenu skupinu. No nakon Drugoga svjetskog rata postupno se razvijaju i razne organizacije civilnoga društva za ljudska prava koje nastoje općenito štititi i promovirati ljudska prava pojedinaca/ki diljem svijeta.

U tom se smislu razvijaju primjerice Amnesty International, La Fédération Internationale des Droits de l'Homme, Helsinki Watch (poslije Human Rights Watch), te druge nevladine organizacije

² LGBT je kratica za "Lesbian, Gay, Bisexual and Transexual", odnosno lezbijke, homoseksualce, biseksualce i transeksualce. Više o Stonewall Inn pokretu, te građanskom aktivizmu na području seksualnih i rodnih manjina u tekstu Gordana Bosanca.

³ Kesić, Vesna "Feminističke civilne inicijative od 70-ih godina do danas: Što – još uvijek – hoće te žene?"

za zaštitu i promociju ljudskih prava.⁴

U razdoblju Hladnog rata osnovni je sukob moći ležao u srazu između SAD-a i Sovjetskog Saveza, te njihovih saveznika. U kontekstu te blokovske podjele, te pojačane utrke za dominacijom na vojnom planu (uključujući i na planu nuklearnog naoružanja) postupno se razvija svijest o mogućim kataklizmičkim posljedicama izravne vojne konfrontacije dviju svjetskih supersila. Na tragu se ove spoznaje još sredinom pedesetih godina pojavljuje prva inicijativa za sve-europskom sigurnosnom mrežom.⁵

U Helsinkiju je 1. kolovoza 1975. potpisan Završni helsinški akt. Ovim se aktom utemeljila Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji (KESS, današnji OESS), ali je i dat neočekivan poticaj razvoju ljudsko-pravaškog pokreta na području Istočne Europe i Sovjetskog Saveza. Završni helsinški akt prvi je međunarodni dokument koji su potpisale gotovo sve zemlje "istočnog bloka" koji sadrži jasne odredbe na području zaštite temeljnih građanskih prava i sloboda.

Godine 1982. utemeljena je Međunarodna helsinška federacija za ljudska prava

Govoreći na konferenciji o demokraciji i ljudskim pravima održanoj u Budimpešti u studenom 2005. Ferenc Kozseg, predsjednik Mađarskog helsinškog odbora, istaknuo je značaj prvih naznaka građanskog aktivizma za ljudska prava u Sovjetskom Savezu. Kozseg smatra kako je vrlo vjerojatno da bi: "Potpisivanje završnog helsinškog akta postala jedan od zaboravljenih događaja u povijesti diplomacije da nekoliko hrabrih ljudi u Moskvi nije odlučilo pokušati vidjeti što će se desiti kada pokušaju ostvariti prava ustanovljena završnom aktu."⁶ Pozivajući se na načelo VII. završnoga helsinškog akta koje govori o pravu građana da "(...) znaju za svoja prava i djeluju u smislu ostvarenja tih prav" skupina aktivista za ljudska prava okupljena oko Yurija Orlova 1976. osniva Moskovsku helsinšku grupu, te poziva građane drugih zemalja potpisnica završnog akta da osnuju slične odbore. Uskoro potom helsinški odbori nikli su i u drugim dijelovima Sovjetskog Saveza, Poljskoj, Češkoj, pa zatim i u SAD-u, Norveškoj, Austriji i drugim državama potpisnicama Završnoga helsinškog akta. Suradnja koja se razvila u sljedećih nekoliko godina kulminirala je u Bellagiu u rujnu 1982. kada je utemeljena Međunarodna helsinška federacija za ljudska prava.

I borci za ljudska prava i disidenti

Sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća u totalitarnim okvirima zemalja istočnog bloka razvile su se mnoge značajne građanske inicijative i disidentski pokreti. Ove su inicijative u pravilu zagovarale veću razinu demokracije, otvorenosti i zaštite ljudskih prava iako su često djelovale kroz sferu kulture, zaštite okoliša i mirovnjačkih nastojanja.

⁴ Dvornik, Srđan "Pojmovnik civilnoga društva: Udruga"

⁵ Sovjetski ministar vanjskih poslova Viacheslav M. Molotov samo nekoliko mjeseci nakon Staljinove smrti započinje zagovarati ideju stvaranja neke vrste sve-europske sigurnosne organizacije, iako je tada bila namjera da se Amerika isključi iz te sigurnosne organizacije. Mastny, Vojtech.// Helsinki, Human Rights and European Security, Duke University Press, Durham 1986, str.3.

⁶ Human Rights in the Democracy Movement Twenty Years Ago – Human Rights Today, A Conference in Budapest November 21 – 21, 2005 Budapest, 2006 Hungarian Helsinki Committee, str. 16

Svi građani/ke koji su sudjelovali u ovakvim aktivnostima zapravo su riskirali zatvor i druge oblike dodatnih ograničenja temeljnih ljudskih prava. Drugim riječima, ovi su borci za ljudska prava doslovno riskirali vlastitu slobodu radi slobode za sve. Unatoč tomu što je dolazilo do prelijevanja između građanskih inicijativa i djelovanja oporbenih političkih disidenata, inicijative koje su se u ovom razdoblju javljale na prostoru "istočnog bloka" svakako se trebaju smatrati primjerima građanskoga aktivizma za ljudska prava.

Karakteristike građanskoga aktivizma

Vrlo je značajno zabilježiti neke osnovne karakteristike građanskoga aktivizma za ljudska prava koje proizlaze iz navedenih povijesnih primjera.⁷ Građanski aktivizam za ljudska prava pojavljuje se kao autentičan iskaz želje za ostvarenjem određenih ljudskih prava. U prvih nekoliko navedenih primjera riječ je o pojedincima/kama koji razvijaju svijest o svojem neravnopravnom položaju uzrokovanom pripadnošću određenoj grupi ili zbog nekih drugih svojih karakteristika (žene, crnci, seksualne manjine, itd.).

U tom se smislu razvijaju inicijative ili čak pokreti pripadnika/ca potlačene grupe koji su prvenstveno usredotočeni na to da se zadovolje njihovi zahtjevi. S druge strane, primjeri koji govore o naporima boraca za ljudska prava i disidenata na području istočne Europe i Sovjetskog Saveza, primjeri su građanskog aktivizma za ljudska prava svih građana/ki nasuprot represivnim režimima. U ovom se slučaju zagovara dosljedna primjena određenih ljudskih prava za sve građane/ke, prava koja su uskraćena bilo zato što ih režim ne prepoznaje ili zato što prihvaćene standarde ne želi primijeniti. Konačno, u uvjetima gdje postoje osnove demokratskog ustroja i vladavine prava formiraju se organizacije civilnoga društva (Amnesty International, La Fédération Internationale des Droits de l'Homme itd.) koje žele štiti i promovirati ljudska prava u drugim dijelovima svijeta.

Primjer građanskog aktivizma za ljudska prava jest i zagovaranje prava na slobodu izražavanja i prava na dostupnost informacija u kontekstu Ruskog rata u Čečeniji, ali i zagovaranje prava na život osuđenog masovnog ubojice, te prava na pravično suđenje svima znanoga mafijaškog vođe ili ratnog zločinca.⁸

Građanski aktivizam za ljudska prava u Hrvatskoj

Kada je riječ o građanskom aktivizmu za ljudska prava u Hrvatskoj, tekstovi koji slijede govore o povijesnom razvoju takvog aktivizma u različitim područjima zaštite ljudskih prava – ženska prava, prava osoba s invaliditetom, prava djece, pravo na zdrav okoliš i prava seksualnih i

⁷ Viktor Osijatinski, *monitors* uvodni dio

⁸ Ruska aktivistkinja protiv rata u Čečeniji kaže da smo: "Kao građanke odgovorne za to kako se nama vlada. Nije ključno pitanje izabrati dobrog predsjednika ili predsjednicu, nego izgraditi sustav građanskog nadzora vlasti i proširiti sudjelovanje građanski/građana u odlučivanju, osobito u odlučivanju o temeljnim pitanjima sigurnosti, mira i vojske." Javno zagovaranje: Žene za društvene promjene u zemljama sljednicama bivše Jugoslavije. Zagreb, 1998. STAR Project – Delphi International, str. 78

rodnih manjina.

Prve rudimentarne forme organiziranja građana, aktivnosti koje se mogu smatrati pretečom građanskog aktivizma u širem smislu te riječi, zamjećuju se u Hrvatskoj još od vremena osnivanja i djelovanja zadruga, saveza izviđača, sindikalnih organizacija, te studentskih inicijativa. U ovom se kontekstu pojavljuju prvi disidentski otpori prema sustavu vlasti – pojedinci, ali i grupe poput Praxisa, te masovniji pokreti poput Hrvatskog proljeća.

Osamdesetih godina prošloga stoljeća pojavljuju se i neki mediji koji šire prostor građanskoga angažmana (Polet, Studentski list, Omladinski Radio, Danas), a vibracije slobodne misli pojavljuju se na glazbenoj i kulturnoj sceni. Kada je riječ o građanskom aktivizmu na području ljudskih prava valja spomenuti Svarun, razne grupe za ženska prava, ali i hrvatsku sekciju Jugoslavenskog helsinškog odbora. Osim što je u svojem sastavu okupljala svjetonazorski šaroliku skupinu ljudi, ova je sekcija radila na nekim konkretnim slučajevima kršenja ljudskih prava. Nekoliko godina poslije Vladimir Šeks osniva sekciju Amnesty Internationala u Hrvatskoj, a sve je veći broj građanskih inicijativa koje se, radeći s ranjivim društvenim skupinama, zapravo bave ljudskim pravima. Pišući o ovoj temi u jeku uspostave hrvatske nezavisnosti Zoran Pokrovac zaključuje: "Nakon početnog zanosa i olakšanja zbog rušenja stare vlasti samoupravne inicijative vjerojatne će, kao i pod starom vlašću, nastajati u obliku spontanijih građanskih inicijativa i pokreta za obranu lokalnih i/ili regionalnih interesa i interesa društvenih marginaliziranih grupa (žena, nezaposlenih, beskućnika, mladih, starih, i tomu sl.)."⁹ U ratnom razdoblju najveći broj građana/ki angažirao se u različitim vrstama humanitarnog rada, te je bilo znatno teže dosljedno raditi na zaštiti ljudskih prava svih građana/ki Hrvatske neovisno o njihovoj etničkoj, vjerskoj ili drugoj pripadnosti. Nakon utemeljenja Antiratne kampanje Hrvatske i Centra za mir, postupno jača svijest o potrebi građanskog aktivizma upravo na zaštiti ljudskih prava. Unatoč tome što su neki pojedinci i grupe djelovali na ovom planu i prije, osnivanje Hrvatskog helsinškog odbora za ljudska prava 31. ožujka 1993. jest najznačajniji događaj u ovom razdoblju. Izjave HHO-a o raznim oblicima kršenja ljudskih prava koja su počinili tijela državnih vlasti nailaze na osudu kako države tako i većeg dijela društva. No naponi HHO-a i drugih organizacija za zaštitu ljudskih prava od neprocjenjive su vrijednosti upravo stoga što se čuo drugačiji glas u tim teškim ratnim vremenima. U poratnom razdoblju, te zadnjih nekoliko godina građanski aktivizam za ljudska prava jača, te sve češće nailazi i na određenu razinu društvenog razumijevanja.

Deklarirani cilj Ujedinjenih naroda – "sva prava za sve" – i danas je u mnogočemu nedostižni ideal. Nakon terorističkih napada na New York, Madrid, London i drugdje u zemljama napredne demokracije pojavljuju se sve veća ograničenja temeljnih ljudskih prava i sloboda. Očiti problemi s klimom, razornim bolestima, borba protiv siromaštva, te mnoga druga kršenja deklariranih prava, najzornije nam pokazuju koliko je nepregledno veliko polje za građanski aktivizam na području ljudskih prava koje još uvijek stoji pred nama.

⁹ Pokrovac, Zoran // Predgovor "«Građansko društvo i država – povijest razlike i nove rasprave", Zagreb, 1991. Izdavačka kuća "Naprijed", str. 18

Feminističke civilne inicijative od 70-ih godina prošlog stoljeća do danas

Što – još uvijek – hoće te žene?

Piše: Vesna Kesić

Od 2000. godine u Hrvatskoj počinje institucionalizacija većine zahtjeva koje su ženske grupe postavljale još od sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Prošle godine donesena je treća po redu strategija za ravnopravnost spolova: država i njezine institucije kooptirale su feminističku agendu. Je li time došlo i do „korupcije“ i slabljenja ženskog pokreta, pitanje je kojem trenutno treba posvetiti ozbiljnu pažnju. Političku, istraživačku i feminističku.

Feminizam već neko vrijeme ima jasan legitimitet i nije ga potrebno „braniti“

Pojmovi feminizam/feministkinja danas više ne proizvode toliko antagonizama i proturječja kao što je to bilo još donedavno, niti ih je više potrebno „braniti“ i objašnjavati poput onih koji se odnose na aktivizam pripadnika i pripadnica seksualnih manjina, *LGBT, queere, gay/gaj...* Unatoč nekim pogrešnim percepcijama koje opstaju, čak i među obrazovanim dijelom javnost, i povremenim seksističkim i mizoginičnim ispadima, feminizam je u ovoj sredini već neko vrijeme stekao legitimitet. Iako nikada nije bio koherentan, niti jednoznačan pokret, ili sustav ideja, nekoliko stvari čine konstantu feminističkog diskursa:

- Feminizam je društveni pokret za ravnopravnost i/ili jednakost žena i unapređenje njihova statusa u svim područjima života.
- Feminizam podrazumijeva razgradnju binarnih rodnih uloga (muško : žensko), na temelju kojih se unaprijed „zna“ većina važnih stvari o ženama i muškarcima: od toga kako bi trebali izgledati jedni, a kako drugi, što i kako nešto rade, gdje je mjesto jednima, a gdje drugima.
- Poput drugih pokreta, ideologija ili teorijskih sustava, feminizam može biti i osobni izbor, polazište koje ženi (ali i muškarcu) omogućuje da odabere životni put i donosi vlastite odluke, neovisno -- ili čak unatoč -- dominantnim društvenim stereotipima i konstruktima rodnih uloga.

U Hrvatskoj brojna institucionalna postignuća

U Hrvatskoj su danas feministkinje i ženske organizacije feminističkog usmjerenja i feminističke civilne inicijative relativno integrirane u društvo i pokrivaju vrlo širok raspon djelovanja: ekonomsku i obiteljsko-roditeljsko-bračnu sferu, obrazovanje i informiranje, nasilje nad ženama, ženska ljudska prava, izdavaštvo, kulturni avangardizam, pitanja spolnost itd. Feministkinje su uključene u saborske odbore, savjete pri državnim tijelima, žirije i slična mjesta odlučivanja. Iz feminističkog polazišta rade se istraživanja i pišu ozbiljne znanstvene studije. Visokotiražni mediji

objavljaju revijalne i površne, ali i ozbiljnije analitičke tekstove o društvenom statusu žena i o feminizmu, iako su ekscesi i senzacionalizam i dalje prisutni, najčešće u sferi ekonomske propagande, vizualnog kodiranja i komunikacija (oglasi, ilustracije). Kao feministkinje se javno više ne izjašnjavaju samo aktivistkinje, što je bio slučaj od kasnih sedamdesetih do kraja devedesetih godina prošlog stoljeća, već i sve više žena različitih profesija, društvenih pozicija i vokacija. Tu i tamo i poneki muškarac. Najmanje deklariranih feministkinja, doduše, i dalje ima u politici. To zacijelo nije beznačajna činjenica, no isto tako mnoge političarke (i političari), kad im to zatreba, posežu za znanjem, iskustvom i argumentacijom koji dolaze iz lokalnog i svjetskog feminističkog naslijeđa. Rodni ili ženski studiji kao cjeloviti program još nisu integrirani ni u jedno hrvatsko sveučilište, ali se na većini sveučilišta poučavaju na drugim odsjecima. Hrvatska je, od 2003. godine kad dobivamo Zakon o ravnopravnosti spolova, po količini institucionalnih mehanizama rodne ravnopravnosti i *mainstreamingu*, u odnosu na druge države nasljednice bivše Jugoslavije, pa i većinu bivših istočnoevropskih zemalja koje su već ušle u EU, takoreći „regionalna sila“. Ženska mreža Hrvatske sa svojih 49 organizacija iz svih županija, jedna je od najsnažnijih i najvidljivijih mreža civilnoga društva.

Nabrajajući postignuća, gotovo da bi se moglo postaviti pitanje, pa što još hoće te žene? S obzirom na rat, relativno kratko razdoblje postojanja demokratskih institucija i jako nedemokratsko i patrijarhalno naslijeđe u kojem te institucije trebaju zaživjeti, ovo i nije malo. Tvrdoglave, međutim, ostaju osnovne životne činjenice. Žene čine 60 posto nezaposlenih, diskriminirane su u svijetu rada, obiteljsko nasilje je vidljivije, ali ne jenjava, žene su podzastupljene na svim razinama političkog odlučivanja, naročito u regionalnoj i lokalnoj samoupravi.

Na Zapadu se val feminizma javlja i proizlazi iz studentskog pokreta 1968. godine

Na Zapadu se novi val feminizma javlja potkraj šezdesetih, i proizlazi iz studentskog pokreta 1968. i američkog pokreta za građanska prava, kad mnoge žene uočavaju da niti jedan društveni pokret, ma kako bio socijalno i politički radikalniji u svojim zahtjevima za pravednošću i jednakošću, neće lako prevladati patrijarhalno naslijeđe rodne neravnopravnosti i raspodjele moći i utjecaja, ako same žene ne postave rodnu ravnopravnost kao teorijsko, praktično-političko, ali i osobno pitanje. Pojava feminizma u Jugoslaviji i u Hrvatskoj potkraj sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća i nije tako veliko zakašnjenje, pogotovo kad se uzme u obzir da sličnih inicijativa nije bilo ni u jednoj drugoj socijalističkoj zemlji, gdje se javljaju tek s padom socijalizma potkraj osamdesetih.

Činjenica da je u sazivima republičkih parlamenata kvota žene u osamdesetima varirala od 16 do 25 posto, nije bila nevažna, jer je mnogo toga postignuto na planu ekonomskog osamostaljivanja žena, ravnopravnih uvjeta obrazovanja i socijalnih podobnosti kao što su bili dječji doplaci, jaslice, vrtići, zdravstvena i socijalna sigurnost, dostupna kontracepcija i liberalan odnos spram prava žene na odlučivanje o rađanju. Istodobno, parlamenti nisu bili mjesta na kojima su se donosile važne državne i političke odluke. Bio je to Savez komunista, federalni i nacionalni, u

kojem je, simptomatično, zastupljenost žena u vrhovima moći bila minimalna, kao i u izvršnoj vlasti. U tako strukturiranom društvu diskriminacija žena ostala je duboko prikrivena u privatnoj sferi i nevidljiva. Nasilje u obitelji i seksualno nasilje nad ženama postaju predmet diskusije tek s pojavom prvih projektnih feminističkih inicijativa.

Iako je prva generacija hrvatskih feministkinja do 1990. bila već relativno dobro etablirana u medijima, na sveučilištu, pa čak i u nekim državnim institucijama, poput Konferencija žena, najveći dio aktivistica ove i sljedećih naraštaja susreću se u devedesetim godinama i formiraju mirovne, ženske i ljudsko-pravaške inicijative koje nastaju uoči i tijekom prvih godina rata.

Potkraj osamdesetih počinje organizirano aktivističko djelovanje za ženska ljudska prava

Potkraj osamdesetih, teorijska i intelektualna nastojanja počinju se prelijevati u organizirano, aktivističko djelovanje. Žene i poneki muškarci idućeg naraštaja osnovali su inicijative poput Svaruna, Ženske grupe Trešnjevka, potom Žensku pomoć sada, prve ekološke udruge, prvi SOS telefon za žene žrtve nasilja. Godine 1990. osnovano je i prvo sklonište za žene žrtve obiteljskog nasilja, Autonomnu ženska kuća Zagreb koja je nastala *quotiranjem* prostora u vlasništvu grada. Bila je to već sama po sebi inovativna praksa građanskog bunta, i jedan od snažnih zamašnjaka rađanju civilnoga društva u Hrvata.

Zanimljivo je i da se dvije generacije nositeljica tih inicijativa, one s kraja sedamdesetih i iz druge polovice osamdesetih godina tada jedva i susreću, iako simultano postoje na sceni. Neke su žene iz prve generacija hrvatskih feministkinja do 1990. već bile relativno dobro etablirane u medijima, na sveučilištu, pa čak i u nekim državnim institucijama, poput Konferencija žena, ali je feminizam ostajao na društvenoj margini.

Veliki preokret nakon prvih višestranačkih izbora

Velik preokret događa se s prvim višestranačkim izborima 1990. i ratom koji u Hrvatskoj počinje 1991. Na izborima je, ne sasvim bez uspjeha, sudjelovala i nezavisna Ženska lista, a 1991. osnovana je Antiratna kampanja Hrvatske koja postaje neka vrsta rasadišta novih civilnih inicijativa, od kojih mnoge i danas čine jezgro civilnoga društva Hrvatske. Dvije generacije feminističkih aktivistica susreću se s početkom tranzicije u oporbi nacionalističkim državotvornim pokretima i formiraju mirovne, ženske i ljudsko-pravaške inicijative koje nastaju uoči i tijekom prvih godina rata. U krilu, ili u blizini Antiratne kampanje, uz već postojeću Autonomnu žensku kuću, osniva se Centar za žene žrtve rata, Ženska Infoteka, Zagrebački ženski lobi, Centar za ženske studije, Grupa za ženska ljudska prava B.a.B.e. Ratne su godine obilježene fokusom na izravnu pomoć ženama izbjeglicama i žrtvama ratnog nasilja, ali ni te se aktivnosti ne ograničavaju na filantropsku i humanitarnu djelatnost, nego se stvarnost promatra iz perspektive ženskih ljudskih prava u kontekstu militariziranog patrijarhata.

I kao što je već rečeno, godina 2000. donosi velike promjene i počinje institucionalizacija

većine zahtjeva koje su ženske grupe postavljale još od sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Hrvatska je 2006.godine donijela svoju treću po redu Nacionalnu politiku za promicanje ravnopravnosti spolova. Država i njezine institucije „kooptirale“ su dio feminističke agende. Je li time došlo i do „korupcije“ i slabljenja ženskog pokreta, pitanje je kojem trenutno treba posvetiti ozbiljnu pažnju. Političku, istraživačku i feminističku.

Građanski aktivizam – seksualne i rodne manjine

Od grijeha, bolesti i zločina do sve veće prihvaćenosti

U Hrvatskoj se u posljednjih pet godina bilježi nagli porast udruga i inicijativa koje su učinile značajne pomake na većem prihvaćanju seksualnih i rodni manjina. Tako se danas uz LGBTQ udruge pojavljuju i neformalne grupe koje se bave socijalnim ili aktivističkim programima. Dva najvidljivija događaja su manifestacija *gay pride* (povorka ponosa) koja se od 2002. godine održava i *Queer Zagreb festival* od 2003.

Piše: Gordan Bosanac, Centar za mirovne studije, Zagreb

Godine 1992. jedan od vodećih američkih queer teoretičara David Halperin objavio je knjigu "100 godina homoseksualnosti" u kojoj naglašava važnost trenutka kreiranja homoseksualnog identiteta i taj trenutak smješta u 19. stoljeće. Da budemo jasni: David Halperin ne tvrdi da osobe koje je privlačio isti spol nisu postojale i prije devetnaestog stoljeća, niti da seksualne prakse između osoba istog spola nisu bile prakticirane kroz ljudsku povijest, on samo upozorava na pojavu prve društvene identifikacije, tj. obilježavanja homoseksualnosti. Na tragu studija Michela Foucaulta o kreiranju seksualnosti kroz medicinski diskurs u 19. st., David Halperin govori i o nizu diskursa koji su proradili u 19. st. i počeli obilježavati manjinsku seksualnu orijentaciju kao homoseksualnu. Naime, prije toga razdoblja nije postojao univerzalan naziv za homoseksualce, a poneki nazivi koji su bili korišteni npr. u antičkoj Grčkoj ili Rimu ne bi se mogli pripisati današnjoj percepciji tko su homoseksualci ili lezbijke. U samoj Grčkoj nije postojala društvena podjela na heteroseksualnost i homoseksualnost, nego su se seksualne prakse sagledavale kroz konzumiranje užitka, za koje je vrijedilo etičko pravilo da konzumacija užitka mora biti umjerena. Dakle, nije bilo neprimjerno da muškarac spava s muškarcem, ali se smatralo neprihvatljivim ako pojedinac to radi pretjerano ili ako ne može kontrolirati svoju narav.

Tri su glavna diskursa pridonijela društvenoj osudi homoseksualnosti: religijski, pravni i medicinski

Katolička crkva govori o homoseksualnosti kao o grijehu. I dok je crkva oduvijek osuđivala sodomiju bilo homoseksualnu ili heteroseksualnu kao grijeh, danas se nakon "stvaranja" homoseksualnosti osuđuje i sama homoseksualnost, a seksualni čin smatra se grešnim. Pravne teorije su kroz povijest prikazivale homoseksualnost kao zločin za koji se, ovisno o povijesnom trenutku i geografskom položaju, izricala zatvorska kazna ili čak i smrtna kazna. Medicinski je diskurs, prvenstveno kroz psihijatriju 19. st., obilježio homoseksualnost kao bolest. Formula percipiranja istospolne ljubavi nastala u 19. st. bila je sljedeća

grieh+zločin+bolest=homoseksualac.

Sve do kraja 19. st. riječ homoseksualnost sadržavala je u sebi značenje patologije, grešnosti i kažnjivog djela. Upravo su to danas i najveći izazovi brojnih pokreta za prava osoba manjinske seksualne orijentacije: kako depatologizirati i dekriminalizirati homoseksualnost, te kako je razriješiti grešnosti.

Psiholog Karoly Maria Benkert iz 19. st. prvi je zagovarač dekriminalizacije homoseksualnosti

Na tragu Halperinove teze "o nastanku" homoseksualnosti u 19. stoljeću nalazi se i činjenica da je riječ "homoseksualac" prvi put upotrijebio njemačko-mađarski psiholog Karoly Maria Benkert, jedan od prvih zagovarača dekriminalizacije homoseksualnosti. On je 1869. uputio otvoreno pismo pruskom Ministarstvu pravosuđa tražeći da se dekriminalizira homoseksualnost koju je tadašnje zakonodavstvo kriminaliziralo kroz paragraf 175. To se otvoreno pismo danas smatra jednim od prvih civilnih političkih djelovanja za prava homoseksualnih osoba. U isto to vrijeme psihijatrija je baratala čitavim nizom naziva za homoseksualne osobe. Primjer eksplozije naziva vezanih uz seksualnu orijentaciju pronalazimo i u studijima njemačkog odvjetnika Karla Heinricha Ulrichsa, koji je, motiviran vlastitom homoseksualnošću, razvio teoriju trećeg spola kroz koju je pokušao kategorizirati različita homoseksualna ponašanja. Tako npr. upotrebljava riječ **urning** za homoseksualca, **dioning** za heteroseksualnu osobu, **urningin** za lezbijku, **urano-dioning** za biseksualnog muškarca, **uraniaster** za heteroseksualnog muškarca koji zbog nedostatka žena povremeno prakticira seks s muškarcem, **virilisirt** za homoseksualca koji se oženio zbog društvenog pritiska itd. Bilo kako bilo, do kraja 19. stoljeća riječ homoseksualac zauzela je dominantnu poziciju i u sebi sadržavala patologizaciju, grešnost i kažnjivo djelo. Upravo su to bili i najveći izazovi brojnih pokreta za prava osoba manjinske seksualne orijentacije, kako depatologizirati i dekriminalizirati homoseksualnost, te kako je razriješiti grešnosti.

Prosvjetiteljstvom počinje povijest dekriminalizacije homoseksualnosti

Početak povijesti dekriminalizacije homoseksualnosti povezana je s dolaskom prosvjetiteljstva. Brojne reforme kaznenog zakonodavstva u 18. st. doticale su se i pitanja homoseksualnosti. Transformacijom monarhija u države (republike) došlo je i do transformacija načina kažnjavanja. Sve se više prelazi s javnoga tjelesnog kažnjavanja na kaznu zatvora. Rasprave koje su tada vodili ugledni teoretičari reforme zakonodavstva kao što su Beccaria, Montesquieu i Voltaire, uvijek su išle u smjeru percipiranja homoseksualnosti kao zločina, jedino se predlagalo da se ukine smrtna kazna za taj zločin i umjesto nje neka se uvede kazna zatvora. Jedino je Francuska 1791. nakon revolucije u potpunosti dekriminalizirala homoseksualnost i prva je europska zemlja koja je učinila taj korak. Ovdje treba spomenuti i teoretičara Jeremyja Benthama koji je jedini još potkraj 18. st. javno zagovarao dekriminalizaciju homoseksualnosti. Upravo njegovi radovi prvi su teorijski pokušaji zagovaranja za jednakost prava homoseksualnih i

heteroseksualnih osoba.

Usporedo s pokretanjem sudskih procesa i izricanja kazna zatvora za homoseksualce, razvoj psihijatrije sve je više bio usmjeren na pokušaje liječenja homoseksualnosti. Početkom 20. stoljeća riječ homoseksualac je prvenstveno bila patologizirana i kriminalizirana i upravo zbog toga će pokret za prava homoseksualnih osoba koji će snažnije zaživjeti nakon Drugoga svjetskog rata izbaciti riječ homoseksualac i početi koristiti riječ gej (engl. *gay* znači veseo, vedar – kako bi se uklonili od svih negativnih karakterizacija riječi homoseksualac). Uz riječ gej, jačanjem feminističkog pokreta, sve više postaju vidljive i lezbijke. Pokret obuhvaća i biseksualne muškarce i žene, te se sve češće počinje koristiti kratica LGB. Nešto kasnije pokretu se pridružuju i transseksualne osobe, one koje žele promijeniti spol, te pokret dobiva naziv LGBT.

Povorkama ponosa protiv predrasuda

Uz procvat pokreta LGBT-a pokreta veže se i pobuna LGBT osoba 28. lipnja 1969. u baru Stonewall Inn u New Yorku kada su se fizički sukobile s policijom koja je često radila racije u barovima u kojima se okupljala LGBT populacija. Ta pobuna danas se obilježava brojnim *gay pride* (gej ponos) hodnjama u kojima seksualne i rodne manjine upozoravaju na diskriminaciju s kojom su suočeni/e.

Civilne inicijative bile su ključne za promjenu stavova prema LGBT populaciji, i u zadnjih pedeset godina pridonijele su velikim promjenama u statusu LGBT osoba. Gejevi i lezbijke prvenstveno su svojim javnim i otvorenim nastupima rušili predrasude o vlastitoj seksualnosti. Velik korak ka depatologizaciji desio se 1973. kada je Američko psihijatrijsko društvo skinulo homoseksualnost s liste mentalnih poremećaja. Taj čin bio je izravna posljedica sustavnog djelovanja aktivista/ica. Val dekriminalizacije homoseksualnosti do kraja 20. st. zapljusnuo je sve europske zemlje, a sve veće prihvaćenje LGBT manjina pridonijelo je i širenju opsega prava, tj. izjednačavanju prava s heteroseksualnim osobama (tako npr. danas pravo na brak priznaju Nizozemska, Španjolska, Kanada, Belgija i Južnoafrička Republika). Možda je najmanji napredak učinjen na religijskom diskursu gdje dominantne religije kao što su npr. islam i kršćanstvo još uvijek snažno osuđuju homoseksualnost. Ipak, do danas su se razvile i brojne alternativne religijske zajednice koje prihvaćaju homoseksualnost.

U 90-im godina prošlog stoljeća i LGBT pokret i naziv dobili su još jedno slovo – Q, koje označava *queer* osobe, tj. one koje se ne žele svrstati u kategorije gejeva, lezbijki, biseksualaca/ki i transseksualnih osoba zagovarajući time stav da je nevažna i seksualna orijentacija i spol i rod pojedinca/ke

Riječ *queer* koristila se kao pogrдна riječ prema homoseksualcima početkom 20. st., a ponovno se afirmirala da označi sve one osobe koje se ne žele svrstati u kategorije gejeva, lezbijki, biseksualaca/ki i transseksualnih osoba. Sama riječ gej ili lezbijka sve više je počela označavati angažirani politički identitet ili prepoznatljivi životni stil usko vezan uz samu seksualnu orijentaciju. Sve više ljudi izbjegavalo je identificirati se na taj način zagovarajući da je nevažna i seksualna

orijentacija i spol i rod pojedinca/ke. Queer osobe rekle bi za sebe "ja sam štogod" i nevažno je jesam li muškarac ili žena, gej, biseksualac ili lezbijka. Queer se posebno želi ograditi od bilo kojih podjela homoseksualno/heteroseksualno ili muško/žensko i upozorava da svaka osoba ima pravo na vlastito samoodređenje i doživljaj svog spola, roda i seksualne orijentacije. Time se je otvorilo i veliko novo polje rada queer pokreta u kojem se propituju muške i ženske rodne uloge uvodeći i pojam transrodnih osoba, onih koje ne vjeruju u binarnu podjelu identiteta na muškarce i žene. Dakle, queer nema samo fokus na smanjenje represije seksualne orijentacije, nego štoviše propituje zašto svijet funkcionira samo u dvije kategorije: muškoj i ženskoj. Tu su svoj prostor izborile i interseksualne osobe (dodajući slovo I), osobe koje biološki imaju dva spola, tj. biološki se ne mogu identificirati kao muškarci ili žene. Danas zbog političke korektnosti govorimo o LGBTIQ pokretu i ostavlja se otvoren prostor svakome da odabere svoj identitet i metodu djelovanja.

U Hrvatskoj je LGBTQ pokret u zamahu od 2001. godine

U Hrvatskoj su danas također uvelike pokrenute aktivnosti LGBTQ pokreta. Iako se je dekriminalizacija homoseksualnosti desila 1978. godine, vidljivost i aktivnost civilnih LGBTQ inicijativa bila je niska. Danas se sve češće govori o pokretu do 2001. i onom što se dogodilo nakon te godine. Iako još uvijek nedostaje sustavno istraživanje civilnih inicijativa iz ovog područja do 2001. godina, u nekoliko se je navrata u javnost lansiralo ponajprije pitanje gej i lezbijskog identiteta. Ipak, sve su se te inicijative brzo zamrznule i nisu pokrenule šira djelovanja. Nakon 2001. godine dešava se pravi mali bum udruga i inicijativa koje su u samo pet godina djelovanja učinile značajne pomake na što većem prihvaćanju seksualnih i rodni manjina. Danas u Hrvatskoj djeluje pet LGBTQ (Iskorak, Kontra, Lori, Inqueerzicija, Queer Zagreb) udruga sa stalnim trendom nastajanja novih. Pojavljuju se i neformalne grupe koje se prvenstveno bave socijalnim ili aktivističkim programima kao što su sport, teoretske diskusije, ulične akcije i sl. Vjerojatno dva najvidljivija događaja su *gay pride* koji se održava od 2002. godine i *Queer Zagreb festival* od 2003. godine.

Hrvatska je u zadnjih pet godina, kao tranzicijska zemlja, prošla ono što su neke zemlje prolazile po 20-30 godina, što daje nadu da nećemo morati čekati sljedećih 30 da stvorimo društvo u kojem nasilje, odbacivanje, mržnja ili diskriminacije neće biti dominantni oblici tretiranja seksualnih i rodni manjina.

U hrvatskom zakonodavstvu uvedene brojne antidiskriminacijske mjere

Zahvaljujući radu udruga uvedene su antidiskriminacijske mjere u brojne zakone Republike Hrvatske koji zabranjuju diskriminaciju temeljnu na seksualnoj orijentaciji. Godine 2003. izglasan je i Zakon o istospolnim zajednicama, uveden je zločin iz mržnje, održane su konferencije o transrodnosti i queeru, objavljeni zbornici tekstova i knjiga s LGBTIQ tematikom, učinjena istraživanja o položaju LGBT manjina u Hrvatskoj, domaćoj javnosti predstavljeni neka od vodećih

dostignuća queer umjetnosti, pokrenute gej i lezbijski sportski klubovi, odrađene nacionalne kampanje za poboljšanje statusa LGBT osoba u našem društvu itd. Ali još je važnije to što sve veći broj mlađih osoba bez straha i slobodno govori o svojoj seksualnoj orijentaciji.

Najveći izazov LGBT pokreta u području obiteljskog prava

Ipak još uvijek su golemi izazovi pred domaćim LGBTQ pokretom. Potrebno je učiniti još dosta na promjeni zakonodavstva kako bi se ukinula sva diskriminacija kojoj su izložene seksualne i rodne manjine, a pogotovo ona koja se vežu uz opseg obiteljskih prava. Još uvijek je velik broj ljudi koji se svoju seksualnu orijentaciju boji reći svojim najbližima, a kamoli istupati u javnosti. Nasilje nad seksualnim manjinama još je uvijek prisutno na ulicama hrvatskih gradova. Moramo biti svjesni da je Hrvatska u zadnjih pet godina kao tranzicijska zemlja prošla ono što su neke zemlje prolazile po 20-30 godina. To nam daje nadu da možda i nećemo morati čekati sljedećih 30 ili više godina da stvorimo društvo u kojem nasilje, odbacivanje, mržnja ili diskriminacije neće biti dominantni oblici tretiranja seksualnih i rodnih manjina.

Povijest aktivističkog pokreta za prava životinja

Oslobođenje ljudske i neljudske životinje

Knjigom *Oslobođenje životinja* (1975.) bioetičara Petera Singera započeo je odlučan proboj pokreta za prava životinja (*animal rights*), tj. oslobođenja životinja (*animal liberation*), pa je ta knjiga proglašena Biblijom suvremenoga oslobođenja životinja, pokreta koji se snažno razvija i u Hrvatskoj.

Piše: dr. sc. Suzana Marjanić

Tek se objavljivanjem knjige *Oslobođenje životinja* 1975. godine bioetičara Petera Singera ostvario odlučan proboj pokreta za prava životinja (*animal rights*), odnosno oslobođenja životinja (*animal liberation*). Naime, Peter Singer u zooetičkoj knjizi *Oslobođenje životinja*, knjizi o tiraniji ljudske nad neljudskim životinjama, koja je proglašena Biblijom suvremenoga oslobođenja životinja, animalistički je pokret odredio posljednjim preostalim pokretom protiv diskriminacije, u ovom slučaju – diskriminacije neljudskih životinja, a koji je uslijedio nakon pokreta za oslobođenje crnaca i feminističkoga pokreta kao i još nekih pokreta protiv diskriminacije, npr. pokreta za oslobođenje homoseksualno orijentiranih osoba.

Rasizam – seksizam – specizam

Suprotstavljanje rasnoj i spolnoj diskriminaciji djelomice je proširilo moralne horizonte, kako ističe Peter Singer, i prema negaciji diskriminacije životinja. Tako je ključna predrasuda oko koje su udružene organizacije za prava, odnosno oslobođenje životinja *specizam*, koji je Joan Dunayer, američka teoretičarka prava životinja, u svojoj knjizi *Speciesism* (2004.) definirala kao propust u stavu i postupcima da se bilo kojem neljudskom biću ne prida jednak obzir i poštovanje. Naime, tvorac je navedene kovanice, a oblikovao ju je u analogiji s riječima *rasizam* i *seksizam*, psiholog Richard D. Ryder, 1970. godine u letku istoimenoga naziva. Koliko je teško usvojiti etičku nišu kada su u pitanju prava životinja, govori činjenica da navedeni pojam još uvijek nije pronašao svoje leksičko mjesto ni u *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku* (Zagreb, Novi Liber, 2002., 2. izd. 2004.), iako pojam *specizam* u naše kulturno podneblje uvodi Nikola Visković već 1996. godine u svojoj bioetičkoj knjizi *Životinja i čovjek: prilog kulturnoj zoologiji*, gdje za navedeni pojam uvodi i moguću prevedenicu *vrsizam*, u značenju *diskriminacija neljudskih vrsta*.

Najstarija udruga za prava životinja u Hrvatskoj je Prijatelji životinja, osnovana 2001. Na nešto drugačijim postavkama poslije su osnovane, primjerice, i udruga Oslobođenje životinja 2004. godine, udruga Glas životinja 2002. godine i udruga Život, koja se 2004. razvila iz nevladine

organizacije Slavonsko-baranjsko društvo za zaštitu životinja. I dok su Prijatelji životinja i Oslobođenje životinja usmjereni na senzibiliziranje javnosti za prava životinja te javno zagovaranje, educiranje, lobiranje i druge legalne pritiske na institucije vlasti, a pritom se Oslobođenje životinja definira i na anarhističkim strategijama kao i na načelima koje primjenjuje Animal Liberation Front (ALF), udruga Glas životinja u svojim animalističkim akcijama, u kojima kao i ostale udruge za prava, tj. za oslobođenje životinja promovira vegetarijanstvo i veganstvo iz etičkih razloga, kršćanski je, točnije, prakršćanski inspirirana.

Pokret za oslobođenje i pokret za dobrobit životinja

Krenimo nekim redom u kratak prikaz o najvećim svjetskim organizacijama za prava, odnosno oslobođenje životinja. Pritom ih, naravno, moramo razlikovati od onih organizacija koje u svojem programu imaju zaštitu, odnosno dobrobit životinja (*animal welfare*). Naime, klasične organizacije za dobrobit, odnosno zaštitu životinja usmjerene su na senzibiliziranje građana za animalistički moralni horizont u okviru kojega vode dobrotvorne i pravne akcije, i to uglavnom protiv zlostavljanja domaćih i divljih životinja.

Singerova knjiga *Oslobođenje životinja*, objavljena 1975. godine, inicirala je raspravu o zoo/etičkim pitanjima povezana uz specizam, a pritom je istovremeno inspirirala brojne pojedince da postanu aktivisti za prava, tj. oslobođenje životinja.

Utemeljitelji pokreta: Peter Singer i Henry Spira

Tako je susret s Peterom Singerom potaknuo Henryja Spira da postane jedan od najdjelotvornijih aktivista za prava životinja potkraj 20. stoljeća. Godine 1974. osnovao je Animal Rights International (ARI) i 1976. počeo voditi kampanju protiv vivisekcije na mačkama. Ta njegova prva kampanja bila je usmjerena na Američki prirodoslovni muzej, u čijem su podrumu dvojica psihologa osamnaest godina provodila pokuse na mačkama: naime, izrezivali su im dijelove mozga i proučavali njihovo spolno ponašanje. Spirina dugotrajna kampanja postigla je da su istraživanja zaustavljena, a laboratorij je zatvoren. Bilo je to prvi put, kako ističe Charles Patterson u knjizi *Vječna Treblinka: naše postupanje prema životinjama i Holokaust* (2002.), da su u više od sto godina antivivisekcijskih nastojanja i kampanja u SAD-u i Europi, okrutni pokusi na životinjama zaustavljeni. Spirina sljedeća kampanja protiv Draizeova testa (riječ je o testiranju kozmetičkih proizvoda na životinjama, pri čemu se najčešće zečevima u oči ulijevaju razne kemikalije) uspjela je utjecati na Revlon i Avon da prestanu testirati kozmetičke proizvode na očima zečeva. Koalicija za ukidanje Draizeova teksta započela je pozivom Revlonu da desetinu svojega profita uloži u razvoj alternative tom testu. Kada je Revlon to odbio, 15. travnja 1980. Spirina organizacija ARI u *New York Timesu* objavila je preko cijele jedne stranice oglas sa zooetičkim upitom: *How many rabbits does Revlon blind for beauty's sake?* (Koliko zečeva Revlon osljepljuje zbog ljepote?).

Danas je PETA najveća svjetska organizacija za prava životinja

Taj iznimni aktivizam Henryja Spire, koji je Peter Singer opisao u knjizi *Ethics Into Action: Henry Spira and the Animal Rights Movement* (1998.), a kako je istaknuo Richard D. Ryder u knjizi *Animal Revolution: Changing Attitudes Towards Speciesism* (1989.), nastavili su Ingrid Newkirk i Alex Pacheco, koji su osnovali organizaciju People for the Ethical Treatment of Animals (PETA, Ljudi za etičko postupanje prema životinjama) 1980. godine. Inače, dva testa koji se primjenjuju na životinjama, LD50 (letalna doza koja u tom testu toksičnosti izaziva smrt 50% testiranih životinja) i Draizeov test, koji mjeri štetnost kemikalija promatranjem oštećenja na očima i koži životinja (tako npr. životinja može imati dva tjedna u oku sredstvo za čišćenje pećnica), naišla su na široku kritiku javnosti upravo zahvaljujući radu Henryja Spire.

PETA (People for the Ethical Treatment of Animals) je najveća svjetska organizacija za prava životinja sa sjedištem u Norfolku (Virdžinija, SAD), osnovana 1980. godine, koja je sa svojim idejama privukla i brojne medijski poznate osobe, a svojim akcijama, zahvaljujući odlučnoj aktivnosti predsjednice Ingrid Newkirk, plijeni veliku pozornost medija. Pod okriljem zooetičkoga slogana "Životinje nisu naše da ih jedemo, odijevamo, eksperimentiramo na njima ili koristimo za zabavu" PETA se suprotstavlja svim modusima specizma.

Ipak, primjerice, PETA-ina kampanja *I'd rather go naked than wear fur* (koju je u Hrvatskoj udruga Prijatelji životinja provodila pod sloganom *Radije goli nego u krznu!*) izazvala je kritiku pojedinih feministica zbog aplicirane objektivizacije ženskoga tijela. Tako je Carol J. Adams, ekofeministica i zagovornica prava životinja, među ostalim, apostrofirala upitnost oslobođenja životinja *preko* obnaženih ženskih tijela.

Banda milosrđa – najradikalnija aktivistička organizacija za oslobođenje životinja

Zaustavimo se još na jednoj organizaciji za prava, odnosno oslobođenje životinja. Riječ je o organizaciji Animal Liberation Front (ALF, Fronta za oslobođenje životinja), koju je osnovao britanski aktivist za prava životinja Ronnie Lee godine 1976. u Ujedinjenom Kraljevstvu, a koja je uzrokovala značajne štete laboratorijima u kojima se provode eksperimenti na životinjama, industrijskim farmama i klaonicama širom svijeta. Inače, korijeni ALF-a nalaze se u 19. stoljeću u Engleskoj, u maloj grupi aktivista pod nazivom Band of Mercy (Banda milosrđa), koja je osnovana 1824. godine s ciljem sabotiranja lova na lisice. Godine 1972. aktivisti Ronnie Lee i Cliff Goodman ponovno su oživjeli ime navedene aktivističke grupe, ali s navodno militantnijim ciljevima u okviru kojih su napadali lovačka vozila, bušeći im gume i razbijajući prozore. Kolovoza 1974. Lee i Goodman su uhićeni zbog navodnog sudjelovanja u napadu na Oxford Laboratory Animal Colonies u Bicesteru, i pritom su osuđeni na tri godine zatvora, a oslobođeni nakon odsluženja jedne godine. Izlaskom iz zatvora Lee je 1976. godine osnovao Animal Liberation Front (ALF), organizaciju za oslobođenje životinja koja djeluje u manjim autonomnim ćelijama s anonimnim članovima, bez središnje organizacije ili formalnoga vodstva, provodeći, za razliku od PETA-e,

izravne akcije protiv zlostavljača životinja. Slijedeći misao Ronnieja Leeja da je "opravdano više cijeliti život nedužne životinje od života čovjeka koji muči bespomoćna stvorenja", ALF izaziva ekonomske štete onima koji eksploatiraju životinje, a pripadnici ALF-a osuđivani za teška kriminalna ne/djela, dok je FBI Animal Liberation Front proglasio terorističkom organizacijom. O srčanim izravnim akcijama ALF-a kojima oslobađaju eksploatirane životinje govore knjige *Animal Warfare: The Story of the Animal Liberation Front* (1989.) Davida Henshawa i *Free the Animals: The Story of the Animal Liberation Front* (2000.) Ingrid Newkirk, predsjednice PETA-e.

BUAV - Protiv pokusa na životinjama od 19. stoljeća

Naravno, nije tek od sedamdesetih godina prošloga stoljeća iniciran pokret za prava životinja. Podsjetimo, primjerice, na British Union for the Abolition of Vivisection (BUAV, Britanski savez za ukidanje vivisekcije), osnovan 1898. godine, koji je u počecima vodio kampanje protiv uporabe pasa u vivisekciji, a u novije se doba fokusira na promociju proizvoda koji nisu testirani na životinjama. Više o navedenoj organizaciji koja se zalaže za potpunu zabranu eksperimenata na životinjama pisala je Emma Hopley u knjizi *Campaigning Against Cruelty: The Hundred Year History of the British Union for the Abolition of Vivisection* (1998.). Tako je na njihovoj internetskoj stranici (www.buav.org/index.html) moguće pronaći strahotan podatak da se oko tri milijuna životinja u Ujedinjenom Kraljevstvu svake godine koristi u eksperimentiranju, što znači da samo u toj zemlji svakih 12 sekundi umire jedna životinja za navodne potrebe eksperimentiranja. Uostalom, doktor Vernon Coleman, član Kraljevskoga medicinskog društva, istaknuo je kako ne postoji nijedan veći medicinski proboj proizašao kao rezultat pokusa na životinjama (usp. *Liječnici protiv pokusa na životinjama*, priredili: Bernard Jan i Snježana Klopotan, Zagreb, Vegan 2006.).

Peter Singer: oslobođenje životinja predstavlja i oslobođenje ljudi

Završno upozorimo na ono što je apostrofirao Peter Singer u predgovoru svoje bioetičke knjige *Oslobođenje životinja* 1975. godine – oslobođenje životinja jednako tako predstavlja i oslobođenje ljudi, što objašnjava sljedećom činjenicom; kada bismo prestali uzgajati i ubijati životinje radi prehrane, mogli bismo dobiti mnogo više dodatne hrane koja bi stajala na raspolaganju ljudima i koja bi, kada bi bila pravilno raspodijeljena, uklonila smrt od gladi s ovoga jedinoga nam planeta. Dakle, zagovornici prava životinja ne traže da se prava ograniče na ne-ljude, nego zahtijevaju proširenje temeljnih prava ljudi na ne-ljude. Ova napomena upućena je onima koji slijede isključivi antropocentrizam dominantne *nam* kulture.

Građanski aktivizam – osobe s invaliditetom

Zaokret u percepciji: od milosrđa prema svjedočenju

Pokret osoba s invaliditetom zagovara jednakost i pravičnost u korištenju građanskih prava. U svakodnevici bi to značilo promjenu logike mjera socijalne politike – debirokratizaciju socijalnih usluga i naknada s jakim naglaskom na razvoj usluga osobnih asistenata. Preoblikovanje fizičke okoline i sredstava javnog prijevoza, tržište rada, desegregacije u obrazovnom sustavu, zaokreta u medijskoj (re)prezentaciji osoba s invaliditetom od milosrđa prema svjedočenju.

Piše: Jasmina Papa

I am tired of well meaning noncripples with their stereotypes of what I can and cannot do directing my life and my future. I want cripples to direct their own programs and to be able to train other cripples to direct new programs. This is the start of something big – cripple power. Ed Roberts u poruci Gini Laurie, 1970.

Umoran sam od dobronamjernih nebogalja i njihovih stereotipa o tome za što jesam i za što nisam sposoban. Želim da bogalji vode svoje programe i da obučavaju druge bogalje kako to činiti. To je početak nečeg velikog – moći bogalja. Ed Roberts u poruci Gini Laurie, 1970.

Ed Roberts je prebolio dječju paralizu i ostao nepokretan od vrata na dolje. A ipak su ga prozvali "ocem pokreta neovisnog življenja osoba s invaliditetom". Prvi je student s "teškim oštećenjem" koji se upisao na Sveučilište Berkely, California potkraj 1960-ih.

Vrlo brzo okuplja skupinu studenata s težim invaliditetom pod imenom Rolling Quads (*Kotrljajući quadriplegičari*). Zahtijevaju od sveučilišta uklanjanje prostornih barijera i organiziranje sustava potpore, uključujući i osobne asistente čije bi im usluge omogućile neovisnost za vrijeme školovanja. Edova osobna borba tako je postala politička. Rabeći provokativan jezični izričaj, neočišćen od bijesa i emocija pogađa u srž "stvari".

Studentsko samoorganiziranje prerasta u pokret za neovisno življenje

Studentsko samoorganiziranje vrlo brzo prerasta u pokret za neovisno življenje koji počiva na postavci da i osobe s najtežim vrstama invaliditeta imaju pravo izbora na život u zajednici. Godine 1972. osnovan je Berkely Center for Independent Living, u zajednici utemeljena

organizacija koja je promicala: dostojanstvo, vršnjačku podršku (peer support), prava potrošača, građanska prava, integraciju, pravo na pristupačnost i samo zastupanje. Dvije godine poslije, Susan Sygall i Deborah Kaplan pokreću Koaliciju žena s invaliditetom.

Pokret osoba s invaliditetom ključne točke crpi iz pokreta za građanska prava Amerikanaca afričkog podrijetla i ženskog pokreta. Povezujući skupine osoba s različitim vrstama i stupnjevima invaliditeta, pokret se temelji na zahtjevima za promjenama u pet segmenata: punom pristupu građanskim pravima, pravu na ulogu potrošača, pravu na samopomoć, pravu na demedikalizaciju i deinstitutionalizaciju.

Pet ključnih zahtjeva za promjenama

Osim punog pristupa **građanskim pravima**, zahtijeva se premještanje osoba s invaliditetom iz uloge "pacijenata" u ulogu **potrošača** koji žele biti informirani i educirani o uslugama (medicinskim, socijalnim i drugim) i proizvodima koje trebaju/žele rabiti kako bi sami mogli odlučiti što žele konzumirati. Pravo na **samopomoć** ostvaruje se kroz vršnjačke skupine u kojima osobe s istim/sličnim vrstama invaliditeta koje se nose sa sličnim okruženjem mogu jedni drugima pružiti najprimjereniji oblik potpore. **Demedikalizacija** je, na neki način, proširenje prava na samopomoć jer označava "uklanjanje" zdravstvenih radnika iz svakodnevnice osobe s invaliditetom. Osobna asistencija jedan je od najznačajnijih primjera demedikalizacije. Ako je osobi s invaliditetom omogućeno da odabere, angažira i obučni osobnog asistenta/icu, odabire druge vrste usluga koje su joj na raspolaganju, prema vlastitim potrebama i željama, ona se koristi svojim pravom potrošača koji "kupuje" usluge potrebne za svakodnevno preživljavanje. Njezin je život demedikaliziran. **De-institutionalizacija**, slijedi principe demedikalizacije zagovarajući organiziranje i razvijanje službi potpore u zajednici za osobe s intelektualnim poteškoćama za razliku od neprimjerenog izdvajanja iz obitelji i primarnog okruženja i smještanja u znatno skuplje ustanove.

Jedan od plodova pokreta neovisnog življenja u SAD-u je **Americans with Disabilities Act/ADA** iz 1990. Zakon na sveobuhvatan način regulira organizaciju društva koje se treba prilagoditi osobama s invaliditetom, kao manjini kojoj je zapriječen pristup osnovnim uslugama i životnim šansama.

Hrvatskoj je donesen Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom

Unatoč nizu važećih propisa, u Hrvatskoj je samoorganiziranje temeljeno na identitetu još naglašeno. Vjerojatno i zbog načina na koji se kreira i provodi politika prema osobama s invaliditetom – klasifikacija vrste i težine invaliditeta dekonstruira osobne živote i konstruira kategorije.

Za razliku od SAD-a, Hrvatska, u kojoj se prvi oblik organiziranja osoba s invaliditetom (slijepe osobe) bilježi prije otprilike 60 godina, odredbe koje uređuju položaj osoba s invaliditetom

ugrađuje u relevantne zakone ovisno o području koje uređuje. Štoviše, potpisnica je niza međunarodnih deklaracija, sporazuma i konvencija, pa i najnovije Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda iz 2006. Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.–2015. ugrađen je u smjernice Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. Nedavno je donesen i Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom.

Iza toga normativnog okvira stoji rad, zagovaranje i djelovanje niza organizacija, od onih iz prijeratnog razdoblja, do udruga izraslih u razdoblju pojačanog građanskog organiziranja. Samoorganiziranje temeljeno na identitetu još je naglašeno. Vjerojatno i zbog načina na koji se kreira i provodi politika prema osobama s invaliditetom. Klasifikacija vrste i težine invaliditeta dekonstruira osobne živote i konstruira kategorije. Kad je sedmogodišnja NN koja ima cerebralnu paralizu dobila gripu, njezina je majka morala otkazati osam različitih rehabilitacijskih termina dogovorenih za jedan dan.

Socijalni model invaliditeta koji fokus problema miče s osoba s invaliditetom i potrebe da ih se "prekroji" kako bi se "uklopili" u društvu na barijere (prostorne, socijalne, političke, kulturne ekonomske, organizacija i vrsta dostupnih usluga) što ga zagovaraju udruge osoba s invaliditetom prodire u domaće pravne i institucionalne mehanizme potkraj 1990-ih.

Udruge osoba s invaliditetom uvode niz inovacija od stambenih zajednica za osobe s intelektualnim poteškoćama, mobilnosti uz pomoć pasa vodiča, zagovaranja da znakovni jezik dobije status manjinskog jezika do kulturne produkcije koja osvaja europske i svjetske nagrade.

Invaliditet kao sastavni dio svakodnevnice

Reći ću vam što želim

Želim razgovor za posao na kojem neće biti sumnji u moje sposobnosti

Želim popiti šalicu kave, kupiti tampone, pa i fast food hranu bez komentara o mojoj fizičkoj pojavnosti, o tome kako vjerojatno trpim bolove i bez šaputanja o tome kako im je žao

Žao? Zašto?

Želim da ljudi prihvate da me nije stid, da mi nije žao i da nisam tužna zato što sam to što jesam;

Želim da me se ljudi prestanu bojati, sramiti me se, žaliti me;

Želim da prihvate stvarnost

Da sam lijepa, komplicirana žena, sa invaliditetom.

(preuzeto i prevedeno sa www.disabledandproud.com)

Barijere u prihvaćanju invaliditeta i dalje je teško prevladati

Neke barijere u prihvaćanju invaliditeta kao sastavnog dijela svakodnevnice i dalje je teško prevladati. Posebno one u glavama većine, ili Edovim jezikom, one u glavama *nebogalja*. Možda

zato što su njihovi argumenti "maskirani", odaju privid odmaka od emocija, zasnivaju se na racionalnosti poduprtoj pozicijama moći. Najočitiiji je primjer ekonomska racionalnost koja proizvodi marginalizaciju osoba s invaliditetom na tržištu rada. Drugi je mogući primjer način na koji se strategije "oživljavaju" u praksi.

Pokret osoba s invaliditetom zagovara jednakost i pravičnost u korištenju građanskih prava. U svakodnevnicu bi to značilo promjenu logike mjera **socijalne politike** – debirokratizaciju socijalnih usluga i naknada s jakim naglaskom razvoj usluga osobnih asistenata. Preoblikovanje fizičke okoline i sredstava javnog prijevoza. Tržište rada i vrste poslova trebalo bi reorganizirati kako bi puno više osoba moglo dobiti posao. Obrazovni bi sustav trebalo desegregirati, a djecu poučiti kako da se brinu i pruže podršku vršnjacima s invaliditetom. Zaokret u medijskoj (re)prezentaciji osoba s invaliditetom od milosrđa prema svjedočenju i različitim vrstama barijera s kojima se susreću osobe s različitim vrstama i stupnjevima invaliditeta, ali im je zajedničko iskustvo procesa koji pridonose isključivanju iz punog sudjelovanja u društvu.

Takvo prekranje svakodnevnice predmnijeva radikalna promišljanja i djelovanja. Ella Baker, aktivistkinja za građanska prava jednom je rekla da radikalno znači "sučeljavanje sa sustavom koji ne odgovara na potrebe i djelovanje koje će promijeniti taj sustav". U tom se kontekstu moguće zapitati da li se djelovanje udruga osoba s invaliditetom u Hrvatskoj uistinu može podvesti pod termin pokret. Ili se još uvijek radi o fragmentnima mozaika čiji su dijelovi institucionalizirani u sustav?

Piše: Maja Magdić Hanžek, dipl. iur, voditeljica Odsjeka za nadzor u području ugostiteljstva i turizma Državnoga inspektorata

Turistički paket aranžmani u organizaciji udruga?

PITANJE: Prema novom Zakonu o pružanju usluga u turizmu koje udruge mogu pružati usluge u turizmu?

ODGOVOR

Donošenje Zakona o pružanju usluga u turizmu (Nar. nov., br. 68/07. od 2. srpnja 2007. koji stupa na snagu 15. rujna 2007.) predviđeno je Planom usklađivanja zakonodavstva s pravnom stečevinom Europske unije za 2006., kao i Strategijom razvoja hrvatskog turizma do 2010., i tim će Zakonom biti zamijenjen Zakon o turističkoj djelatnosti (Nar. nov., br. 8/96., 19/96., 76/98. i 76/99.). Bitne značajke novoga Zakona su između ostalog vezane uz udruge.

Novosti u Zakonu o pružanju usluga u turizmu

Sindikati, udruge umirovljenika, udruge planinara i slične udruge (u daljnjem tekstu: udruge) mogu radi ostvarivanja svojih ciljeva i zadataka propisanih statutom udruge organizirati putovanje (paket aranžman i izlet) isključivo za svoje članove, s tim da paket aranžman može trajati do dva dana, uključujući najviše jedno noćenje.

Paket aranžman (paušalno putovanje) jest unaprijed utvrđena kombinacija od najmanje dvije pojedinačne usluge koje se sastoje od prijevoza, smještaja ili drugih turističkih i ugostiteljskih usluga što čine cjelinu, a pružaju u vremenu dužem od 24 sata ili uključuju barem jedno noćenje, te se prodaju po ukupnoj unaprijed utvrđenoj (paušalnoj) cijeni.

Izlet jest unaprijed utvrđena kombinacija od najmanje dvije pojedinačne usluge koje se sastoje od prijevoza ili drugih turističkih i ugostiteljskih usluga, a traju manje od 24 sata i ne uključuje noćenje.

Udruge mogu organizirati putovanje samo povremeno i bez svrhe stjecanja dobiti. Promidžbu i predstavljanje putovanja ne može se obavljati putem sredstava javnog priopćavanja.

Udruge su dužne organizaciju putovanja prijaviti nadležnoj ispostavi područne jedinice Državnog inspektorata prema svojem sjedištu, najkasnije tri dana prije početka putovanja.

Udruge su obvezne za organizaciju putovanja koristiti samo prijevozna sredstva u kojima su putnici i prtljaga osigurani.

Odredbe ovoga Zakona ne primjenjuju se na putovanja koja bez svrhe stjecanja dobiti organiziraju izviđačke (skautske) udruge za svoje članove u svojim objektima ili opremi za kampiranje i amaterski športski klubovi radi odlaska na pripreme i natjecanja.

Koje turističke usluge pruža Hrvatski ferijalni i hostelski savez?

Hrvatski ferijalni i hostelski savez može, u svrhu promicanja omladinskog turizma i turističke kulture mladih, u svojim poslovnim prostorima, za svoje članove i članove međunarodnih udruga omladinskog turizma kojih je savez član, pružati neke usluge turističke agencije, a koje su propisane zakonom.

Pri pružanje navedenih usluga Hrvatskog ferijalnog i hostelskog saveza primjenjuju se odredbe vezano za obveze turističke agencije, korištenje prijevoznih sredstava, osiguranje turističkog pratitelja, obvezno izdavanje programa, prospekta ili kataloga, jamčevina za paket aranžman, osiguranje od odgovornosti, sve kako je propisano navedenim zakonom.

Građanski aktivizam

Je li kršenje dječjih prava u porastu?

Pišu: doc. dr. sc. Gordana Buljan Flander

U zemljama u tranziciji, pa tako i u Hrvatskoj, u javnosti se o zaštiti djece počelo govoriti tek unatrag 10-ak godina što je dovelo do povećane javne svijesti ponajviše o problemu zlostavljanja i zanemarivanja djece. U početku je to pratio efekt "otvaranja rezervoara" – činilo se da je bezbroj slučajeva zlostavljanja.

Svako društvo, bez obzira na kulturološke razlike, socioekonomski status i stupanj razvoja susreće se s problemom zaštite djece. Društva se međusobno razlikuju i po tome kako se nose s tim problemom odnosno kako štite djecu.

Konvencija o pravima djeteta Ujedinjenih naroda temeljni je dokument na međunarodnoj razini u kojem su sadržana dječja prava. Konvencija je usvojena 20. studenoga 1989., a ratificirale su je gotovo sve države članice UN-a.

Republika Hrvatska prihvatila je Konvenciju o pravima djeteta 1992. godine. Usporedo s time počele su i pozitivne promjene na području zaštite djece u našoj zemlji.

Civilno društvo u Hrvatskoj bilo je pokretač senzibiliziranja javnosti prema djeci kao posebno ranjivoj skupini, te promoviranju postulata koje promiču međunarodne organizacije (UN, Vijeće Europe) od kojih je najvažniji taj da djeca nisu osobe s "MALIM" pravima, nego da im pripadaju ista prava koja uživaju i odrasli u društvu. Pri tome valja istaknuti da se stručnjaci, a i laici, zbog povećane zastupljenosti te teme u medijima i javnosti, nerijetko susreću s pitanjem: Je li kršenje dječjih prava danas u porastu, zar toga nije bilo i ranije!?

Nasilja je bilo i ranije, ali se nije javno govorilo

Nasilje među vršnjacima, zlostavljanje i zanemarivanje djece, kršenje prava na igru, slobodno vrijeme i izbor događalo se i ranije u našem društvu, ali reagiranja su izostala. Odrasli djecu nisu poticali na kritičko promatranje vlastita ponašanja i onoga svojih vršnjaka, učili su ih prihvaćati stvari kakve jesu te da se sami izbore za male pobjede bez uključivanja odraslih koji su potpuno odgovorni za njihovu zaštitu. Danas se djeca potiču da kažu vlastito mišljenje, uče o pravima koja bi trebala ostvariti i, naravno, obvezama kojih se moraju pridržavati. Također, u područje učenja ulazi i ono o vještinama nenasilnog rješavanja sukoba, uspješnoj komunikaciji i sl. jer problemi se događaju, naše reakcije se mogu mijenjati i to je važno.

Djelovanje i sve jači glas nevladinih organizacija potaknuo je donošenje mjera i propisa na nacionalnoj razini, u kojima su jasno postavljene uloge tijela javne vlasti, ustanova koje se bave djecom, ali i organizacija civilnoga društva.

Razvoj zakonodavnog okvira u Hrvatskoj

Prema Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine zaštita djece obuhvaća područja od odgoja i obrazovanja, zaštite zdravlja djece i prehrane do socijalnih pitanja, pitanja uloge obitelji u odgoju djece, zaštiti djece od nasilja te trgovanja djecom kao i rad s djecom s poteškoćama u ponašanju, djecom pripadnicima nacionalnih manjina te djecom pogođenom ratom.

I na području zakonodavstva došlo je do značajnih promjena s ciljem još bolje zaštite djece. Zakon o pravobranitelju za djecu donesen je 2003. godine kada je i oformljen ured pravobranitelja za djecu. Samim time djeca su prepoznata kao posebna društvena skupina koja ima pravo na osobitu zaštitu u društvu. Nadalje, donesen je Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji kao i Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji te Protokol o postupanju u slučajevima nasilja među vršnjacima.

Najčešći projekti socijalnih usluga za djecu

Danas postoje mnoge nevladine organizacije koje posjeduju stručnost i aktivističku snagu kojom se kroz svoje projekte i programe koriste za rad na zaštiti djece. Prednjače one koje pružaju socijalne usluge pa se tako provode programi koji uključuju savjetodavne linije za djecu, pružanje pomoći siromašnijim članovima društva kao i djeci s poteškoćama u razvoju, sudjelovanje u izvaninstitucionalnom obrazovanju, provedbu preventivnih i edukativnih radionica koje se bave temama poput dječjih prava, nenasilnog rješavanja sukoba, prevencije zlostavljanja djece kao i nasilja među vršnjacima. Provode se znanstvena istraživanja, organiziraju brojne humanitarne akcije te akcije podizanja javne svijesti o nasilju nad djecom, o dječjim pravima i sl. Mediji također sve više prepoznaju teme poput prava djece i nasilja nad djecom zanimljivima te pozivaju stručnjake i predstavnike civilnoga društva kao goste ili sugovornike.

Besplatna linija za zlostavljanu djecu – 0800 0800

Godine 1997. godine udruga Hrabri telefon pokreće savjetodavnu liniju za zlostavljanu djecu, a već četiri godine to je besplatan broj telefona 0800-0800. To je prva i još uvijek jedina savjetodavna linija za zlostavljanu i zanemarenu djecu u Hrvatskoj. Naime, služba za telefonsku pomoć nastaje negdje potkraj 50-ih godina prošlog stoljeća u SAD-u. Prva linija bila je namijenjena za pomoć osobama u krizi, odnosno suicidalnim osobama. Od tada je diljem SAD-a osnovano više od dvije tisuće raznih centara u kojima rade educirani volonteri dostupni u bilo koje vrijeme.

Istodobno se takve službe razvijaju u Europi, osobito u Velikoj Britaniji i skandinavskim zemljama. No pokazalo se da je udio poziva suicidalnih osoba zapravo malen, a da veći udio poziva čine osobe s problemima tjeskobe, depresije, nezaposlenosti itd.

U rujnu 2004. godine osnovana je prva mreža udruga koje se bave zaštitom djece „Koordinacija udruga za djecu u Republici Hrvatskoj“ te registrirana 2007. Udruge su pristupile osnivanju Koordinacije potaknute odredbama Konvencije UN-a o pravima djece i Nacionalnim programom djelovanja za djecu u Hrvatskoj radi usklađivanja svojih ciljeva s ciljevima konvencije i Nacionalnoga programa.

Potkraj 2002. godine otvara se prva specijalizirana ustanova za rad sa zlostavljanom i zanemarenom djecom – Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, prva ustanova toga tipa u jugoistočnoj Europi. Ova zdravstvena ustanova dobar je primjer uspješne suradnje nevladinog i vladinog sektora.

Građanski aktivizam – okoliš

Zemlja treba ekološko obraćenje

Prvu fazu razvoja okolišnog aktivizma karakterizira izrazito antropocentričan pristup okolišu koji se izražava u potrebi za njegovim očuvanjem, ne zbog njega samog, nego zbog potreba budućih naraštaja. Druga faza obilježena je nešto sofisticiranijim pristupom pa se tako priroda želi očuvati radi estetskih užitaka koje čovjeku pruža pogled na, npr. stogodišnju šumu, nesputanu rijeku ili kakvu divlju životinju u prirodnom okružju. Treća faza razvoja ekološke svijesti obilježena je brigom za ugrožene biljne i životinjske vrste, no isto je tako antropocentrična budući da si čovjek uzima za pravo odlučivati kome će tu skrb pružiti. Četvrta i posljednja faza razvoja ekološke svijesti je ekološka osjetljivost, a njezini su zagovornici dubinska ekologija i ekofeminizam.

Piše: Tihana Belužić

Razvoj ekološke svijesti, u najširem smislu te riječi, po svoj prilici ima dugu povijest. Vjerojatno, otkako je i čovjeka. Naime, pred čudesnom ljepotom prirode i raznolikošću života nije tek sveti Franjo Asiški (1182.–1226.) prvi zadivljen zastao. No upravo zahvaljujući tome, talijanska književnost dobila je jedno od svojih prvih djela na narodnom jeziku – Pjesmu stvorova (Pjesma bratu Suncu) koja slavi zajedništvo svega stvorenog sa Stvoriteljem. No "ekološki" doprinos brata Franje prepoznat je, baš kao i potreba zaštite okoliša, tek u novije vrijeme. Točnije, 1979. kada ga je papa Ivan Pavao II. proglasio zaštitnikom ekologa. Kako bilo, tek unatrag stotinjak godina možemo govoriti o ozbiljnijem razvoju pokreta koji za cilj ima promjenu odnosa čovjeka prema okolišu i prirodi. Pritom je važno razdvojiti ekologiju kao znanost čija su otkrića utjecala i na razvoj ekološke svijesti, od građanskih pokreta za zaštitu okoliša i prirode koji su usmjereni na političku promjenu.

Četiri stupnja razvoja ekološke svijesti

Filozof zaštite okoliša John Rodman, kako navodi dr.sc. Mirela Holy u knjizi "Mitski aspekti ekofeminizma", razvoj ekološke svijesti podijelio je na četiri stupnja: očuvanje prirodnih resursa, zaštitu divljine, pružanje moralne skrbi i ekološku osjetljivost.

Prvu fazu razvoja karakterizira izrazito antropocentričan pristup okolišu koji se izražava u potrebi za njegovim očuvanjem, ne zbog njega samog, nego zbog potreba budućih naraštaja. Druga faza obilježena je nešto sofisticiranijim pristupom pa se tako priroda želi očuvati radi

estetskih užitaka koje čovjeku pruža pogled na, npr. stogodišnju šumu, nesputanu rijeku ili kakvu divlju životinju u prirodnom okružju. Treća faza razvoja ekološke svijesti obilježena je brigom za ugrožene biljne i životinjske vrste, no isto je tako antropocentrična budući da si čovjek uzima za pravo odlučivati kome će tu skrb pružiti. Četvrta i posljednja faza razvoja ekološke svijesti je ekološka osjetljivost, a njezini su zagovornici dubinska ekologija i ekofeminizam.

Globalni i lokalni ekološki pokreti

Ivan Cifrić zaključit će pak da se ekološka kriza ne predstavlja samo kao narušavanje pojedinih prirodnih ekosustava nego i cjelokupnog odnosa između čovjeka i prirode, odnosno biosfere, a govoreći o nastajanju ekoloških pokreta ističe dva izvora – lokalni i globalni. Mikronivo tako čine različite lokalne inicijative građana za zaštitu okoliša i prirode koje se pojavljuju tamo gdje se neposredno javi neki problem (poput gradnje naftnog terminala, nuklearne elektrane, autoceste itd.) koji se percipira kao ugrožavajući za prirodu ili zdravlje i opstanak čovjeka na tom području dok je makronivo globalan i vezan uz rasprave i studije o problemima razvoja, odnosno, granicama rasta. No oba su prožeta raspravama o promjenama vrijednosti i društvenih normi u današnjem industrijskom društvu.

Vlastito "obiteljsko stablo" pokušali su rekonstruirati i sami aktivisti. Jagoda Munić iz Zelene akcije tako kaže da povijest pokreta za zaštitu okoliša i prirode možemo podijeliti na tri razdoblja. Prvo započinje potkraj 19. stoljeća kada je pozornost usmjerena na stvaranje zaštićenih područja u Sjevernoj Americi i Europi. Inicijatori su mahom bila razna prirodoslovna društva, šumari i planinari, a neposredan povod bila je (pre)velika sječa šuma.

Godine 1948. osnovan IUCN (World Conservation Union), najveća svjetska mreža za očuvanje prirode koja danas okuplja 83 države, 110 vladinih agencija, više od 800 nevladinih organizacija i oko 10 000 znanstvenika i stručnjaka iz 181 zemlje, a koja je u široj javnosti možda najpoznatiji po svojim "crvenim listama" ugroženih vrsta.

Godine 1948. osnovan IUCN – prva i najveća svjetska mreža za očuvanje prirode

Kako su se već u to vrijeme počele nazirati uzročno-posljedične veze između industrijskog razvoja i degradacije okoliša, raste zabrinutost za živi svijet. Tako je 1948. osnovan IUCN (World Conservation Union), najveća svjetska mreža za očuvanje prirode koja danas okuplja 83 države, 110 vladinih agencija, više od 800 nevladinih organizacija i oko 10 000 znanstvenika i stručnjaka iz 181 zemlje. Organizacija za cilj ima unaprjeđenje razumijevanja onoga što prirodni ekosustavi pružaju ljudima budući da njihovo očuvanje može pomoći u smanjivanju siromaštva i poboljšanju životnih uvjeta. Unatoč tim znanstvenim spoznajama, žalosna je činjenica da je 16 119 vrsta biljaka i životinja ugroženo nestankom. IUCN, možda najpoznatiji po svojim "crvenim listama" ugroženih vrsta, nastoji također osigurati da te spoznaje budu praktično korištene kako bi utjecale na način kako se vrednuje i koristi priroda.

Godine 1961. osnovan je WWF (World Wildlife Fund) koji djeluje u više od sto zemalja

Na inicijativu nekih od osnivača IUCN-a, poput Sir Juliana Huxleya, 1961. osnovan je WWF (World Wildlife Fund) koji djeluje u više od sto zemalja radeći za "budućnost u kojoj ljudi žive u harmoniji s prirodom" kroz projekte očuvanja svjetske biološke raznolikosti, održivog korištenja obnovljivih prirodnih resursa te promocije smanjenja onečišćenja i otpada. Pozornost se sa zaštite prirode polako počinje pomicati prema zaštiti ekosustava.

Začetak modernog ekološkog pokreta započinje 1962. godine izlaskom knjige "Silent Spring" autorice Rachel Carson. "Tiho proljeće", bez cvrkuta ptica, glasno je odjeknulo u američkoj javnosti te ubrzo postalo bestseler. Naime, Carson je upozorila na dokazano štetni utjecaj nekontrolirane uporabe DDT-ja, ne samo na životinjski svijet nego i na ljudsko zdravlje.

Unatoč žestokom otporu kemijske industrije, veliko zanimanje javnosti potaknuo je politički odgovor u vidu donošenja zakonskih propisa kojima se uporaba DDT-ja ograničava pa se može zaključiti da je to vrijeme početka modernog okolišnog pokreta, onakvog kakvog ga danas poznajemo. No veliku promjenu donose 1970-te. Tada pokret zaštite okoliša i prirode postaje masovan.

Od 1970.-ih pokret zaštite okoliša postaje masovan

Na Dan planeta Zemlja, 22. travnja 1970., više od 20 milijuna ljudi izašlo je na ulice da bi izrazilo svoju brigu za planet koji svi dijelimo. Godinu dana poslije osnovane su dvije globalne organizacije od kojih je jedna utrla put novom načinu borbe za zaštitu okoliša osvajajući medijski prostor. Godine 1971. osnovan je Greenpeace, iste godine kada i Friends of the Earth International (FoEI).

Za razliku od Greenpeacea, FoEI je mreža NVO-a za zaštitu okoliša koju su osnovale četiri organizacije iz Francuske, Švedske, Engleske i SAD-a. Danas broji 70 članica iz različitih zemalja koje provode zajedničke kampanje protiv, npr. nuklearne energije ili kitolova. S pojavom Greenpeacea zaštita okoliša dolazi na naslovnice. A sve je počelo kada je 1971. malen brodić sa skupinom volontera i novinara zaplovio prema otočiću Amchitki na sjeveru Aljaske gdje je vlada SAD-a provodila podzemne nuklearne pokuse. Tradicija nenasilnog "svjedočenja" nastavlja se, na veliku žalost globalnih onečišćivača i bezobzirnih pljačkaša prirode, i danas.

Zasad Greenpeace uključuje 2,8 milijuna podupiratelja širom svijeta, a djeluje u 40 zemalja. Pojavom globalnih nevladinih organizacija te rastućom političkom dimenzijom pritiska građanskih inicijativa zaštita okoliša napokon je došla i na globalnu političku scenu – Ujedinjene narode.

Konferencijom u Riju počinje razdoblje održivoga razvoja

Treće razdoblje tako započinje s 1992. i povijesnom konferencijom Ujedinjenih naroda o okolišu i razvoju održanoj u Rio de Janeiru. Fokus udruga okreće se prema održivom razvoju te zaštiti prirode i okoliša u južnoj hemisferi, odnosno, zemljama Trećeg svijeta.

Održiv razvoj definira se kao pristup korištenju raspoloživih resursa koji će zadovoljiti potrebe današnjeg naraštaja, a da se ne ugrozi mogućnost zadovoljavanja potreba budućih. No već se 1980-ih javljaju upozorenja da se pod okriljem sintagme "održivi razvoj" te iza međunarodnih konvencija zapravo skriva neokolonijalizam koji razvijenim zemljama uvođenjem novih tehnologija omogućuje daljnji razvoj, dok siromašnim zemljama strogo pridržavanje zadatih uvjeta ne omogućuje baš nikakav razvoj. Izjednačavanje krivnje i žrtve nepravedno je isto kao i pokušaj da se ravnopravno podijeli teret ekološke krize koju su uglavnom skrivile industrijski razvijene zemlje Europe i SAD-a. Tim više što će najgore posljedice klimatskih promjena u vidu katastrofalnih suša i poplava snositi upravo siromašne zemlje Trećeg svijeta. Također, u to vrijeme događa se niz ekoloških katastrofa poput havarije tankera ili prekomjernog onečišćenja tla pesticidima što dovodi do revolta javnosti pa neke od organizacija za zaštitu okoliša počinju djelovati kroz komisije, nadzorne odbore ili savjetodavna vijeća. No neke su, slijedeći Greenpeace, odbacile takvu mogućnost buduću da su u njoj vidjele pokušaj "podmićivanja" te su se odlučile na strategiju kampanja koje za cilj imaju upozoriti, educirati i spriječiti po okoliš štetno ponašanje. Neke su se pak organizacija posve povukle s javne scene i odabrale povučen život u komunama prema raznim načelima.

Ekofeminizam ili žensko načelo u zaštiti okoliša

U 1980-tima također dolazi do bujanja ekofeminističkih ideja i pokreta i to ne samo u razvijenim zemljama nego i onima Trećeg svijeta gdje je prisutan i danas. Osobit utjecaj imao je rad indijske ekofeministice Vandane Shive čiji tekstovi mijenjaju pristup interpretaciji problematike zaštite okoliša. Naime, ona istražuje poziciju žene u odnosu na prirodu te nasilje nad prirodom povezuje s nasiljem nad ženama. Shiva zagovara "žensko" načelo nasuprot nasilničkom i osvajačkom koje dominira planetom te naglašava potrebu holističkog pristupa u svrhu održanja međusobne povezanosti biološke raznolikosti svijeta.

Globalna ekološka kriza i dalje se drastično pogoršava

Važnost uloge žena u zaštiti okoliša, između ostalih, prepoznaje i IUCN pa tako 1988. donosi program čiji cilj je bio razvijanje učinkovitijih programa očuvanja prirode posvećivanjem pozornosti specifičnim ulogama muškaraca i žena. Na temelju lokalnih iskustva pokazalo se da su za održivi razvoj uključivanje žena i njihovo osnaživanje, isto kao i rodna jednakost i jednakovrijednost, važne pretpostavke. Na žalost, iako utjecaj građanskih inicijativa i organizacija za zaštitu okoliša raste, iz dana u dan loše vijesti stižu sa svih strana planeta. Unatoč svim uspješnim kampanjama, zabranama, zakonima, konvencijama, tonama "papirnatih strategija", (pre)dugih sastanaka na najvišoj političkoj razini ili edukacijskih programa, globalna ekološka kriza i dalje se pogoršava, a Zemlja svoju biološku raznolikost gubi brzinom dosad neviđenom u njezinoj ne tako kratkoj povijesti. Stoga je, budući da je vremena sve manje, krajnji čas za korjenitu

promjenu ponašanja ljudske vrste.

Pravi aktivizam kreće od ekološkog obraćenja

Kako bilo, pravi, autentičan okolišni aktivizam danas je zapravo onaj koji kreće od osobne promjene, svojevrsnog "ekološkog obraćenja" zbog kojeg se više ne slijedi privlačna, dobro utabana staza dominantnog neodrživog životnog stila.

Iako će se takva promjena često pragmatično zagovarati, s jedne strane zbog upozorenja na opasnosti koje prijete zbog pogoršanja ekološke krize, a s druge zbog dokazanih dobrobiti održivog načina života, motivacija koja se traži samo u razumskom opravdanju čini se nedovoljnom za nužan radikalni zaokret. Naime, povijest je pokazala da su ljudska bića sposobna činiti nezamislivo dobre stvari, pa čak i mijenjati sebe, zbog – ljubavi, a ne samo razuma. A nakon što uspije promijeniti sebe, promijeniti svijet čini se daleko lakšim. Primjer pak kako se treba i može odnositi prema okolišu i prirodi bio je sv. Franjo Asiški koji je imao dovoljno ljubavi za sva stvorenja, bio to čovjek, ptica, Sunce ili voda. Nije slučajno stoga što se na blagdan toga sveca zaštitnika ekologa, 4. listopada, ujedno obilježava i Svjetski dan zaštite životinja.

Priča o Greenpeacu započela je 1969. kada je SAD obznanio da će testirati atomsku bombu od 1,2 megatona na otočiću Amchitki, zadnjem utočištu za 3000 ugroženih morskih vidri. Na reakciju nije trebalo dugo čekati. Mirovni aktivisti iz Vancouvera, Amerikanci koji su dolaskom u Kanadu izbjegli novačanje i marksistički revolucionari započeli su buniti javnost. Tako je u jesen 1969. Bob Hunter u svojoj kolumni Kanađane upozorio na moguće posljedice takvih testiranja. Trideset godina poslije, Hunter se prisjeća: "U to vrijeme u Vancouveru je bilo stjecište hipija, onih koji su bijegom preko granice izbjegli novačanje u SAD-u, tibetanskih redovnika, umjetnika, radikalnih ekologista, buntovnih novinara, Kvekera te Yenkija bez domovine, i to baš u gradu koji je slučajno bio najbliži otočiću Amchitki, gdje je SAD želio baciti bombu. Greenpeace je rođen među njima."

NOVOSTI U IZDAVAŠTVU

Naslov: Vodič kroz udruge u Europskoj uniji

Naslov izvornika: Guide to EU Associations

Autorica: Inna Petrenko (u suradnji s Agnes Kallinis)

Izdavač izvornika: ECAS – European Citizen Action Service, Bruxelles

Izdavač hrvatskog izdanja: Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva, 2007.

Prijevod na hrvatski: Translation Experts d.o.o.

Piše: Ruža Beljan

Što donosi i zašto je ovaj Vodič značajan za civilno društvo u Hrvatskoj?

Vodič iscrpno pojašnjava značenje pojma udruga tj. organizacija civilnoga društva te srodnih pojmova koji se koriste od 90-ih godina prošloga stoljeća, od kada se i bilježi nagli razvoj udruga kako u Hrvatskoj tako i u Europskoj uniji.

- Vodič donosi pregled postojećih odnosa između institucija Europske unije i organizacija civilnoga društva te ulogu koju imaju udruge u postupku donošenja odluka u Europskoj uniji.
- Vodič pruža korisne podatke za kontakt unutar institucija Europske unije, s uputama za uspješno lobiranje u Europskom parlamentu, Europskoj komisiji i Vijeću ministara, te različitim metodama utjecaja na te institucije u postupku kada one donose odluke.
- Vodič donosi upute kako osnovati udrugu na razini Europske unije, kako je registrirati i početi voditi, čak i u slučaju kada udruga za to nema dostatnih financijskih sredstava te posebno objašnjava ulogu koju imaju udruge u Europskoj uniji.
 - Vodič daje sve najvažnije podatke o službama i dužnosnicima u institucijama Europske unije, tu su podaci o svim općim upravama koje su izravno povezane ili važne za rad udruga, popis formalnih i savjetodavnih tijela Komisije u kojima sudjeluju udruge, pregled korisnih baza podataka, internetskih stranica, odbora i međuskupina koje djeluju u Komisiji.
 - Na kraju Vodiča, u dodatku, nalazi se pregled oko 150 najznačajnijih udruga koje djeluju na razini Europske unije, kratki pregled njihovih osnovnih aktivnosti, uključujući podatke o kontaktima, zaposlenima i vodstvu udruge, koje mogu pomoći u uspostavljanju suradnje i umrežavanju.

Iako ovaj vodič sadrži praktične informacije, on nije pripreman tako da bude detaljan adresar svih organizacija ili institucija smještenih u Bruxellesu ili Strasbourgu. To je vodič, a ne

adresar. Sastavljen je da bi pomogao udrugama pri nalaženju udruga/mreža koje rade na području EU-a, a za kojima bi moglo postojati zanimanje za članstvom.

Pristupanjem mreži udruga koje se bave istim ili srodnim pitanjima udruge u Hrvatskoj imaju priliku pristupiti aktualnim informacijama o događanjima u EU-u, uključiti se u zajedničke aktivnosti vođenja kampanja ili lobiranja u EU-u, kao i izgraditi projekte na međunarodnoj razini i pristupiti fondovima europskih donatora.

Pojmovnik civilnoga društva: Udruga

Udrugom se smatra svaka dragovoljna organizacija osnovana s namjerom ostvarenja nekoga zajedničkog cilja svojih članica i članova, a da to nisu ekonomski interesi, napose profit, ili stranačka borba za vlast. Ti zajednički ciljevi mogu biti bilo što, od interesa neke manje skupine (hobi, sport, uzajamna psihička podrška, interesi profesije...), do poboljšanja životnih uvjeta u nekoj lokalnoj zajednici ili neke skupine ljudi, pa do zalaganja za opće vrednote ili javne interese.

Piše: Srđan Dvornik, Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava

Sloboda udruživanja smatra se jednim od *temeljnih ljudskih prava* novovjeke nam civilizacije. Raspadom tradicionalnih zajednica, te prevlašću tržišnih odnosa, *građansko* se društvo dijeli na pojedinke i pojedince koji – sami ili s obiteljima – u društvenom djelovanju prvenstveno slijede svoje ekonomske interese, te stupaju u tome primjerene odnose, u kojima se drugi pojavljuju kao konkurenti. Međutim, čitav niz potreba koje ljudi mogu zadovoljiti samo s drugima – od najobičnije društvenosti, preko različitih hobija, aktivnosti u slobodno vrijeme i rekreativnih aktivnosti, te uzajamne solidarne podrške, do zastupanja zajedničkih interesa ili vrijednosti – najbolje se zadovoljavaju u neobaveznom udruživanju. K tome, u društvu nejednolike distribucije moći (a takva su sva društva, pa i moderno društvo zasnovano na tržišnom kapitalizmu i formalno-pravnoj jednakosti građanki i građana) pojedinke i pojedinci samo udruženi mogu zaštititi neke svoje interese.

U tom kontekstu, "udrugom" se smatra svaka dragovoljna organizacija namijenjena nekom zajedničkom cilju svojih članica i članova, a da to nisu ekonomski interesi, napose profit, ili stranačka borba za vlast. Ti zajednički ciljevi mogu biti bilo što, od interesa neke manje skupine (hobi, sport, uzajamna psihička podrška, interesi profesije...), preko poboljšanja životnih uvjeta u nekoj lokalnoj zajednici ili neke kategorije ljudi, pa do zalaganja za neke opće vrednote.

Udruge kao oblik istupanja iz privatne sfere

Udruge su najčešći oblik u kojoj građani i građanke mogu "istupiti" iz privatne sfere obitelji i/ili poslovanja (ne napuštajući ih) i utjecati na način kako se ispunjavaju zajedničke i javne funkcije. U tom smislu, oni djeluju kao *civilno društvo*.

Udruge mogu ispunjavati javne funkcije i zadaće tako što preuzimaju obavljanje nekih socijalnih i društvenih usluga što ih javne institucije ne obavljaju ili to čine manjkavo i neadekvatno; mogu nastojati utjecati na donositelje političkih mjera i odluka ili pravnih normi da (po njihovim kriterijima) kvalitetnije reguliraju aktivnosti za koje su zainteresirani; mogu, konačno, i sami pokušati politizirati stanovite interese ili vrednote, tj. učiniti ih predmetom javnog interesa, kako bi

postigli njihovo priznanje kroz važeće norme i politiku. Premda se "politiziranje" učestalo pogrešno tumači kao nešto vezano uz političke stranke, ono je bitna funkcija civilnoga društva u smislu aktivnog djelovanja građanki i građana u formiranju političke volje, koja se u demokraciji prije svega formira u javnosti, a tek na osnovi izborne legitimacije pretače u djelovanje tijela vlasti, gdje dominiraju političke stranke.

Udruga kao oblik organiziranoga civilnoga društva

Među organizacije civilnoga društva ubrajaju se i privatne neprofitne ustanove, te zaklade i sindikati. Neprofitne ustanove su, za razliku od udruga, organizacije koje radi zajedničkog cilja ili interesa uspostavlja osoba ili točno određen krug osnivačica/osnivača; osnivači/ce su njezine vlasnice i njome upravljaju, kao što bi bile vlasnice i upravljale privrednim poduzećem, s tom razlikom što privatna ustanova ima strogo neprofitni karakter. (Kao i udruge, u većini zakonodavstava i ove ustanove mogu ostvarivati i prihode na tržištu, pod uvjetom da im to nije glavna djelatnost i da eventualnu dobit reinvestiraju u osnovnu djelatnost.) Zaklada je pak zajednica uspostavljena na temelju neke imovine, a sa svrhom da se imovina namjenjuje potpori određenih.

Normativni sustav i društveno značenje

Udruga je, prije svega, društveni entitet – skupina ljudi koji se udružuju. U većini liberalno-demokratskih zakonodavstava takvo udruživanje nije obavezno registrirati, ali je registracija nužna da bi udruga zadobila i pravnu osobnost. Zakoni o udrugama obično zahtijevaju samo da se unutarnjim aktima udruge odredi tko je ovlašten za zastupanje udruge. Njezinim je članicama i članovima ostavljeno na volju kako će ustrojiti svoju organizaciju. U Hrvatskoj zakon jedino određuje da je najviši organ upravljanja skupština.

Udrugu nadilazi status organizacije za opće dobro

Kao što je već rečeno, ciljevi i svrha djelovanja udruga razlikuju se po tome u kojoj su mjeri usmjereni na zadovoljavanje potreba svojih članova i članica, a u kojoj mjeri su usmjereni na šire društveno i javno dobro. Priznanje statusa organizacije za opće dobro nadilazi udrugu kao pravnu i društvenu formu i valja ga riješiti za sve tipove organizacija civilnoga društva.

Stota obljetnica izviđačkog pokreta

Izviđači - najmasovniji pokret mladih u svijetu

Piše: Lana Hristov, Savez izviđača Hrvatske

Davne 1907. godine ideju o osnivanju skautskog/izviđačkog pokreta lord Baden Powell dobio je iz svojega životnog iskustva: želio je pridonijeti odgoju djece i mladih izvan škole, radom i životom u prirodi u kojem svi sudjeluju, međusobno surađuju i pomažu jedni drugima.

Kamen temeljac skautizma položen je davne 1907. kada su dvadeset i dva dječaka na otoku Brownsea u Velikoj Britaniji, zajedno sa svojim voditeljem, osnivačem skautizma, lordom Robertom Badenom Powellom, organizirala prvo izviđačko logorovanje i tako stvorili pokret koji će obuhvatiti cijeli svijet.

Osnivač skautizma engleski lord Robert Baden Powell

Skautski se pokret vrlo brzo proširio među mladima u svijetu. Tako se i u Hrvatskoj 1913. godine u srednjim školama osnivaju đачke izletne družbe, čiji su članovi nazvani skauti. Hrvatsko skautsko udruženje osnovano je u Zagrebu 1914. To je bilo vrijeme izbijanja Prvoga svjetskog rata pa su se skauti uključili u obavljanje raznih poslova. Udruženje je s radom prestalo 1918. Savez izvidnika i planinki osnovan je 1921. godine. Poslije mijenja ime u Savez skauta Kraljevine Jugoslavije. Sljedeće, 1922. godine osnovana je Svjetska organizacija skautskog pokreta (World Organization of the Scout Movement, WOSM) čijim članom postaje i Savez izvidnika i planinki.

Početak Drugoga svjetskog rata na prostoru Hrvatske Savez skauta prestaje s radom da bi se izviđačka organizacija obnovila 1952. godine i od tada nosi naziv Savez izviđača Hrvatske. Savez izviđača Hrvatske (SIH – The Scout Association of Croatia) svoje je članstvo u Svjetskoj skautskoj organizaciji obnovio 1993.

Svjetski skautski pokret ima 28 milijuna članova iz 216 zemalja

Nacionalne izviđačke organizacije djeluju u 216 zemalja svijeta i okupljaju više od 28 milijuna članova u obitelj zvanu Svjetski skautski pokret (The World Organisation of Scout Movement) koji je najmasovniji pokret mladih u svijetu, ali i u Hrvatskoj u kojoj Savez izviđača Hrvatske okuplja više od 4600 članova.

Ovakav planetarni uspjeh nedvojbeno je odraz kvalitete programa koji odgovara na potrebe mladih i društva u cjelini. Procjenjuje se da je više od 300 milijuna ljudi dio života provelo kao

aktivni izviđači.

Hrvatska pošta izdala prigodnu poštansku marku

Motivi na poštanskoj marki predstavljaju sljedeće simbole: tu je znak Svjetskog skautskog pokreta (sastoji se od ljiljana s magnetskom iglom, dvjema zvijezdama i prstenom. Oko ljiljana je uže zavezano ambulatnim čvorom). Latice ljiljana, kao i na znaku Saveza izviđača Hrvatske, predstavljaju dužnost prema drugima, dužnost prema Bogu i dužnost prema sebi, ispunjavanje izviđačkih zakona i zavjeta. Magnetska igla simbolizira put kojim trebamo ići u životu. Dvije zvijezde simboliziraju istinu i znanje, a svaki krak na tim zvijezdama simbolizira jedan od izviđačkih zakona. Prsten predstavlja zajedništvo skautskog pokreta, a uže jedinstvo. Ambulantni čvor predstavlja snagu toga jedinstva jer je to čvor koji se neće lako razvezati.

Tijekom 2007. godine Savez izviđača Hrvatske je čitavim nizom aktivnosti obilježio ovu važnu obljetnicu. Najznačajnije su Zborovanje Saveza koje je održano 19. i 20. svibnja 2007. godine u Zagrebu na Bundeku i sudjelovanje na Svjetskoj skautskoj smotri, popularno zvanom Jamboree koja se odžala od 27. srpnja do 8. kolovoza 2007. u Londonu.

SA SVIH STRANA

Ovogodišnja, 4. nacionalna konferencija o volonterstvu posvećena razvoju volonterstva u lokalnoj zajednici

Nacionalna zaklada drugu godinu zaredom dodjelila nagrade "Škola – prijatelj zajednice", a po prvi put nagradu za korporativno volontiranje "Tvrtka – prijatelj zajednice"

Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva u suradnji s Ministarstvom obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Uredom Vlade RH za udruge i Mrežom volonterskih centara organizirala je 4. nacionalnu konferenciju o volonterstvu pod nazivom "Volontiranje u lokalnoj zajednici: Volontiram lokalno, djelujem globalno!" koja je održana u hotelu «4 opatijska cvijeta» u Opatiji 18. i 19. listopada 2007.

Konferencija je po prvi puta okupila predstavnike jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, njih 100-njak, kako bi ih informirala i osnažila da na primjeren način omoguće primjenu Zakona o volonterstvu u lokalnoj zajednici te različitim mjerama stvaraju poticajno okruženje za razvoj volonterstva. Osobito se nastojalo ukazati na mogućnosti povezivanja institucija sustava (zdravstvo, socijalna skrb, skrb o obitelji, obrazovanje, zapošljavanje itd.) sa programima organizacija civilnoga društva, a naročito regionalnih i lokalnih volonterskih centara, sa svrhom uključivanja građana u volonterske aktivnosti kojima se unaprijeđuje razina kvalitete življenja u lokalnoj zajednici.

Na svečanom otvaranju konferencije uručene su nagrade «Škola – prijatelj zajednice» i «Tvrtka – prijatelj zajednice». Pet osnovnih i pet srednjih škola dobilo je nagradu "Škola – prijatelj zajednice" za inovativne prijedloge volonterskih inicijativa. Svaka škola uz plaketu dobiva i 10.000,00 kuna za provedbu volonterske inicijative. Sljedeće su škole dobile nagradu:

- Osnovna škola *Fra Kajo Adžić* iz Pleternice
- Osnovna škola *Domašinec* iz Dekanovca
- Osnovna škola *Ksavera Šandora Gjalskog* iz Zaboka
- Osnovna škola *Bistra* iz Donje Bistre
- Osnovna škola *Miroslava Mrkše* iz Sv. Klare
- Srednja škola *Tin Ujević* iz Kutine
- Srednja škola "*Ivan Seljanec*" iz Križevaca
- Srednja škola "*Eugen Kumičić*" iz Opatije
- Srednja škola *Zlatar* iz Zlatara
- Srednja tehnička škola *Ruđera Boškovića* iz Zagreba

Nagrade "Tvrtka – prijatelj zajednice" uručene su dvjema tvrtkama za doprinos razvoju korporativnog volontiranja. Nagrađene su tvrtke:

- ORKA d.o.o. (Osječka radionica kvalitetnih aplikacija) - za računalne aktivnosti i trgovinu
Osijeka
- BRODOMERKUR, trgovina i usluge d.d. iz Splita

Transparency International Hrvatska uoči izbora promovirao dva ključna zakona za suzbijanje korupcije u Hrvatskoj

Transparency International Hrvatska (TIH) od 5. rujna do 15. listopada ove godine provodio je akciju „Imamo pravo znati!“ u sklopu koje je promovirao Zakon o pravu na pristup informacijama i Zakon o financiranju političkih stranaka, neovisnih lista i kandidata, dva zakona koja su ključna za suzbijanje korupcije u Hrvatskoj.

Osim promocije ovih zakona TIH je prikupljao potpise na peticiju kojom se zahtijeva njihovo poboljšanje u idućem sazivu Hrvatskoga sabora. Tijekom trajanja akcije potpisi su se prikupljali na Cvjetnom trgu u Zagrebu i u svim većim gradovima zemlje kao i na internetskoj stranici kampanje www.imamopravoznati.net. Po završetku akcije prikupljeni potpisi predani su relevantnim političkim strankama.

Zakon o financiranju političkih stranaka, neovisnih lista i kandidata, smatraju u udruzi, treba doraditi jer u ovakvom obliku ne omogućava zadovoljavajuću razinu uvida u tokove novca u politici, što je jedna od njegovih temeljnih zadaća. Prije nego što je na snagu stupio ovaj zakon, podaci o računima prihoda i rashoda svih parlamentarnih stranaka za prethodnu godinu bili su dostupni već početkom ožujka, a ove godine to još uvijek nije slučaj. (TIH)

Žene u izborima 2007.

Ženska mreža Hrvatske, također se uključila u predizborne programe političkih stranaka, posebice u onim dijelovima koji se tiču mjera i politika prema ostvarenju ravnopravnosti spolova i smanjenju diskriminacije žena i seksualnih i rodni manjina.

Stoga je Ženska mreža Hrvatske političkim strankama poslala predizborni upitnik sročan kako bi se uklonile brojne nedoumice preostale i nakon proučavanja svih dostupnih predizbornih materijala. Svrha je upitnika lakše snalaženje biračica u obilju predizbornih poruka, te isticanje tema koje su ženama iznimno važne i značajno se odnose na njihov svakodnevni život.